

BESEDY MLÁDEŽE

Pořádá Václav Špaček, učitel.

* * * * Svazek 162. * * * *

Millionová města evropská.

Dle vlastního poznání líčí

FRANTIŠEK FAKTOR,

professor v Prostějově.

Se čtyřmi vyobrazeními.

V PRAZE-KARLÍNĚ.

NAKLADATEL * M. KNAPP * KNIHKUPEC.

Cena 50 kr. r. č.

BESEDY MLÁDEŽE

— Pořádá Václav Špaček, učitel — 162 *ly*

Millionová města evropská.

Dle vlastního poznání ličí

FRANTIŠEK FAKTOR,
professor v Prostějově.

Nakladatel **M. KNAPP** Knihkupec
PRAHA—KARLÍN.

Tiskem: M. Knappa v Praze-Karlíně.

ÚVOD.

Pět míst jest v Evropě. která vykazují počet obyvatel, překračující jeden milion, a jsou to: Vídeň, Berlín, Paříž, Londýn a Petrohrad. Jakkoliv města ta ve mnohé příčině mají mnoho společného, přece nalézáme u jednotlivých jmenovaných měst dosti svéráznosti, pokud se týče veřejného života a různých okolností, podmiňujících bytí velkoměsta. Povaha obyvatelstva rovněž mnoho přispívá ku vytvoření vzezření celkového rázu. Měl jsem příležitost po delší čas pobytu několikrát ve velkoměstech evropských. O prvních čtyřech millionových městech podávám obrázky, vztahující se k seznání jejich poměrů, sbírek, ústavů, chrámů, paláců, znamenitostí a nejbližšího okolí. Petrohrad hodlám vyličiti v cestopise po Rusku a proto se o něm tentokrát nezmiňuji.

Vídeň.

Přerozkošný jest pohled na Vídeň, hlavní a sídelní město naší říše, s posledního výběžku alpského, s hory sv. Leopolda. Rozsáhlá nížina rozprostírá se před pozorovatelem. Daleko na východě sklání se pozvolna obloha k zemi, až se s ní posléz zdánlivě stýká. Jako modravá páska, sem a tam zprohýbaná, objevuje se veletok Dunajský, jehož moené vodní proudy valí se nížinou, oživující celý kraj. Dunaj jest také životní tepnou Vídně, která jeví se jako nepřehledné moře domů, nad nímž tu řídčí, tam hustší mračna páry a dýmu se vznášejí, zahalující město šedým závojem. Ze spousty domů vystupují lehce do výše se vznášející věže, kopule chrámů, četné budovy monumentální; nade všemi pak nejvýše k obloze dosahuje věž chrámu sv. Štěpána. Čím déle pohlížíme na obraz před námi

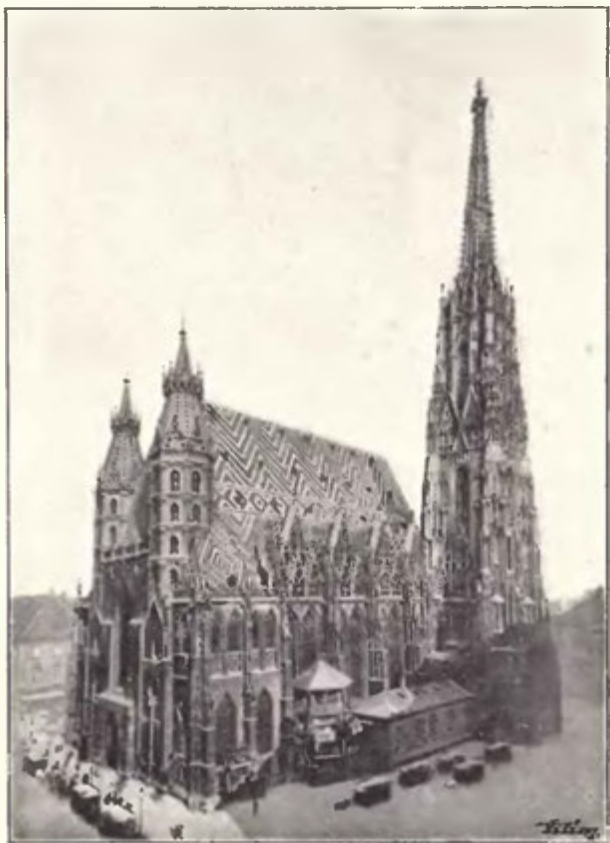
rozložený, tím více zaujati jsme bohatostí i rozmanitostí krajiny.

Místo samo vábí nás nesmírně. Vzniká v nás touha navštívit Vídeň, ji blíže seznati, ve zdech města toho delší čas setrvati. Nelze si ani jinak myslet, nežli že v městě, jehož poloha tak vábnou jest, žiti a pobyt bude nám příjemným i milým. Skutečně také dlužno přiznati, že obyvatelstvo města vyznamenáva se bodrou a veselou myslí, rádo holduje radovánkám, veselí a jest přítelem divadelních představení. Vyhledává změny, nalézá je a jim se oddává. Octneme-li se na ulici, neujde naši pozornosti ten čilý pohyb proudícího obyvatelstva. Při tom znamenáme také, že v jedné obecnosti vládne tón veselý, čtveračivý.

Připojením předměstí ku středu městskému nabyla Vídeň značné rozlohy. Skoro 1¹/₂ milionů duší čítá císařské město, o jehož zvelebení se ustavičně pracuje a značný náklad vede.

Metropole veleříše naší překvapuje velkolepými budovami, krásou přímých a širokých ulic, elegancí chodníků a výkladních skříní, velebou nádherných chrámů a drahocennými uměleckými i historickými sbírkami.

Ve středu města stojí císařský hrad, který se skládá z několika dvorů a četných budov,

Videň: Štěpánský chrám.

v různých dobách vystavěných. Na místě nynějšího říšského ministerstva stávající dvůr Babenberkovců nevyhovoval tehdejším požadavkům, a proto ve 13. století za vévody Leopolda II. vystavěna nová budova, jež za Albrechta I. byla ukončena. Té dostalo se později názvu „Švýcarský dvůr“ od stávající zde švýcarské gardy. Z hradního příkopu, který obklopoval hrad, zůstala pouze věž proti říšské kanceláři, jež však je k nepoznání ve schodiště přestavěna. Dvorní kaple z r. 1449 původně v gotickém slohu provedená, častým přestavováním velmi změněna.

Větší změny podnikl na hradě císař Ferdinand I., zbudovav též hlavní bránu, do švýcarského dvora vedoucí, a dále Leopold I., který vystavěl tak zvaný Leopoldův trakt; ten však po desíti letech shořel a obdržel za Marie Terezie nynější podobu.

Za císaře Karla VI. prováděl stavby Fischer z Erlachu, vystavěv dvorní knihovnu, říšskou kancelář, některé části ve švýcarském dvoře a operní dům na místě nynějšího redutního sálu. Za Marie Terezie a císaře Josefa II. zřízeny stavby na nynějším náměstí Josefově; František I. po nich zase některé opravy zaváděl. Za vládnoucího nyní panovníka císaře

Františka Josefa I. staví se nové části, jimiž dostane se hradu značného rozšíření.

Z Okružní třídy vstupuje se do zevnějšího hradního nádvoří branou, kterou postavil Petr z Nobile, a na níž stkví se heslo císaře Františka I.: „Spravedlnost základ států.“ Mezi branou a císařským hradem rozkládá se rozsáhlý sad. Uprostřed trávníků a květinových skupin stojí bronzové sochy hrdinných vojevůdců rakouských, arcivévody Karla a Eugena Savojského, provedené Fernkornem.

Na hlavním hradním nádvoří postavena jest obrovská socha císaře Františka I. Každodenně jest velice živo na nádvoří odpoledne od jedné až do druhé hodiny. V týž čas nastává střídání vojenské stráže ve hradě. Vojíny, kteří stráž nastupují, doprovází vojenská hudba, s níž přicházejí zástupy obecenstva. Zatím co stráže se vyměňují, přehrává kapela několik hudebních kusů, jimž obecenstvo naslouchá. Když nově přibylé stráže zaujmou vykázaná místa, nastoupí hudba v čele vystřídaných vojinů pochod do kasáren, a s ní zároveň zmizí všichni, kteří ji doprovázejí.

. V císařském hradě jsou návštěvě přístupny některé místnosti, v nichž jsou uloženy bohaté poklady dějepisné, vědecké i umělecké.

Komnaty císařské mají stropy zdobené vypouklými okrasami, stěny jsou ověšeny koberci s vetkanými vzorky, zvanými gobeliny, velkými zrcadly a mosaikovými obrazy. Četné starobylé a památné předměty zdobí jednotlivé síně, k různým účelům sloužící. Též do sálů, v nichž arcivévodové se učí vědám přírodním, a kde se chová mnoho nástrojů z oboru silozpytu, hvězdářství a lučby, jest přístup dovolen.

Mezi sbírkami, jež těší se největší pozornosti, a kam nejvíce návštěvníků zavítá, jest c. k. klenotnice. Bohatství, jaké tu jest uschováno, má cenu báječnou, tak že připadá přichozímu, jakoby se octnul v nějakém pohádkovém sklepení, vida ty spousty a hromady zlatých, stříbrných nádob a drahokamů.

V prvních odděleních jsou různé bohatě zlatem vyšívané a drahými kameny vykládané korunovační a slavnostní pláště ze zemí rakouských i mimorakouských. K nim druží se ve skříních uložené nejroztličnější druhy nejstarších i novějších hodin, pak drahocenné zboží skleněné, rozmanité zlaté nádoby, vázy a mísy z malachitu i achatu. Z historických památek nalézáme tu znaky důstojenství bývalého císařství Německého, korunu, žezlo, jablko, ohromný meč a plášť. Dále vidíme železnou

korunu lombardskou, kterou si císař Napoleon I. dal na hlavu vsaditi, kolébku vévody Zákupského Napoleona II., tabatěrku hraběte Kounice, některé památky po Albrechtovi z Valdštýna a bohatě drahokamy vykládanou korunu tureckého vasala Štěpána Bočkaje. Bohatstvím, leskem a nádherou vyniká však skřín zvonovitá, v níž umístěny jsou koruny a jiné klenoty. Tu jest císařská koruna, za císaře Rudolfa II. zhotovená, mající cenu 700.000 tolarů, pak žezlo i říšské jablko a koruna pro císařovnu, jejíž cena se pácí na 1 1/2 millionu zlatých. V téže skřini jest císařovnin diadém z brilliantů, množství šperků, nesčíslný počet perel, které až velikosti palce dosahují, mnoho řádů zlatého rouna z různých dob. Jako veliká vzácnost uvádí se obrovský uherský opál a dva červené rubíny. Ku zvláštnostem patří památný diamant Rakouského císaře, zvaný „Florentin“, který má barvu jako rakouské bledé víno a váží 139 1/2 karátu. Množství diamantů tu chovaných skoupil a nashromáždil císař František I. V císařském hradě poznáno za právě jmenovaného panovníka pokusem ovšem drahým, že diamant jest spalitelný. Jistý šlechtic ujišťoval a nabídl se, že dovede sliti více malých diamantů v jeden veliký. Jak se udává, odevzdáno dobrodruhovi menších diamantů v ceně 6.000 zl.

ke sliti. Diamanty vpraveny do kelímku z ohnivzdorné hlíny, který uložen do pece s rozzhaveným uhlím. Po tři dni a noci udržována pec v nepřetržitém žáru. Když po prudkém žihání víko z kelímku odstraněno bylo, shledáno, že diamanty se spálily.

Nad klenotnici jest c. k. fidejní knihovna, založená císařem Františkem I., jež čítá přes 100.000 svazků, mezi nimi vzácné prvotisky a rukopisy a kol 4000 map a atlantů.

Na náměstí Josefově, zdobeném jízdeckou sochou císaře Josefa II., provedenou r. 1801 až 1807 Zaunerem, jest právě ve středu obou zámeckých křídel c. k. dvorní bibliotéka, ozdobená zevnitř allegorickými figurami*) ze starověků. Hlavní sál knihovny má kopuli s malbami na omítce od Daniela Grana, mramorové sochy některých panovníků Habsburských a starodávné, v značných rozměrech provedené globy. Knihovnu dvorní založil císař Maxmilian I.; má přes půl milionu svazků.

Levé křídlo náměstí Josefova tvoří velký a malý redutní sál, kde v době masopustní a při slavnostech dvorních konají se zábavy. K této

*) Allegorickými sochami zovou se takové, které znázorňují některé činnosti, ctnosti a pod., na př. sochy představující spravedlnost, hudbu, řemeslo a j.

části hradu řadí se ještě konírny a dvorní lékárna.

S císařským hradem jest ve spojení augustiánský kostel. V něm postavena hrobka Marie Kristiny, dcery císařovny Marie Terezie. Znameníť náhrobek z bílého mramoru vytesal nedostižný umělec Canova.

Nedaleko císařského hradu ve vnitřním městě jest hlavní třída „na Příkopech“, kde prochází se nejvybranější Vídeňská společnost. Příkopy nynější byly kdysi opravdovými příkopy, obkličující město. Uprostřed Příkopů stojí kamenný sloup Nejsvětější Trojice. Postaven byl r. 1693 na památku zaniknutí moru, který v městě vypuknul v poslední turecké válce. Pod obrazem Nejsvětější Trojice klečí nábožný císař Leopold I.

Na rohu Příkopů a třídy Korutanské, jež patří k nejživějším ulicím, jest malé náměstí, zvané „Stock im Eisen“. Místo to bylo v 11. století porostlé vysokými stromy; kmen zvaný „Stock im Eisen“, postavený ve výklenku rožního domu, byl tehdáž stromem pohraničním. Zprávy o zmíněném kmenu opětuji se v 15. stol. a od té doby nemizejí ze zápisů o Vídni. Ku kmeni pojí se pověst o zámečnickém tovaryši, který se zapsal zlému duchu, jenž se ho také zmocnil. Později příslušníci řemesla zámečnického, když octli se na cestách za zkušenou

a zavítali v tato místa, zatloukali při návštěvě do stromu hřeby, a tak povstal kmen protlučený železem a posetý hlavami hřebů, jemuž odtud název „hůl v železe“.

V malé vzdálenosti stojí chrám sv. Štěpána. Jest to jedna z nejkrásnějších staveb gotického slohu, bohatá okrasami, věžičkami i soškami. Kathedrála sv. Štěpána má za základ latinský kříž o třech lodích, jejichž obrovská klenutí spočívají na mohutných osmnácti sloupích. Po stěnách rozvěšeny jsou četné obrazy a ve výklencích nastaveny sochy svatých. K důkladnému prohlédnutí chrámu potřebí nejméně jednoho dne, aby pozorovatel seznal zvláštnosti a zajímavosti chrámové. U severního vchodu z kathedrály zřízen pomník na památku osvobození Vídně od Turků r. 1683. K udatnému osvoboditeli Vídně, polskému králi Janu Soběskému, druží se tu statečný obhájce obleženého města hrabě Stahremberg s českým hrdinou Kašparem Kaplířem ze Sulevic. Všech v té době vynikajících osobností věrně vytesané postavy z karavského mramoru jsou na pomníku postaveny. Na každé straně hlavního vchodu chrámového zbudována věž. Nad obě věže vyniká věž zvaná Svatoštěpánská, mistrné to dílo českého stavitele Petra z Prachatic. Věž tato pozvolna sůžuje se ve špici; nesčet-

nými ozdůbkami dodává se stavbě neobyčejné lehkosti, která překvapuje a vzbuzuje obdiv.

Zasmušilý dojem činí kostel kapucínský, pod kterým jest císařská hrobka, v níž pochováni jsou členové císařské rodiny od císaře Ferdinanda II. počínajíc. Hrobka císařská skládá se z ohodeb a výklenků. Rakve jsou většinou jednoduché, prosté vsí ozdoby.

Kostel, v němž české služby Boží a kázání se konají, jest zasvěcen P. Marii na nábreží. Pochází z dob, kdy umění gotického stavitelství bylo v rozkvětu. Sem do chrámu spěchají Češi usedlí ve Vidni i ti, kteří zavítali do sídelního místa na návštěvu, aby v rodném jazyku vyslechli slovo Boží. Obzvlášť v neděli bývá kostel tak přeplněn, že nemohou se všichni přichozí ani do kostela vejíti.

Videň není čistě německým městem, jak by se mnohý snad domýšlel. Jsou tu hojně zastoupeni Češi, Poláci, Maďari a Vlaši. Možno tvrditi, že po Praze nejvíce Čechů pohromadě jest ve Vidni, kde se jich počítá na 200.000. Podle vývěsných tabulí obchodníků a živnostníků poznáváme, jak často jména česká na tabulích napsaná se objevují. Ovšem ty háčky na *c*, *s*, *r* často zúmýslně nositelé českých jmen zapominají dáti napsati, podobně jako čárkované samohlásky jen zřídka kdy ve jménu

se označují. Silně zastoupen jest český živel v okrese třetím, zvaném Landstrasse; nejčestější okres jest desátý, zvaný Favoriten. Tu zřídili si Čechové i své české školy, jež těší se neobyčejné návštěvě mládeže, která se tu vadělává v jazyku svých rodičů, v drahém a milém jazyku českém.

Nákladnými památnými budovami vyzdobena jest Okružní třída, nejkrásnější to část města, v níž jest pohromadě tolik vynikajících staveb, jak nenajdeme nikde na celé zeměkouli.

Na Františkově náměstí naproti votivnímu kostelu stojí nová universita, mohutná to budova, zdobená sochami a vypouklými okrasami. V blízkosti odtud jest radnice, podivuhodná to gotická stavba, bohatá různorodými ozdobami. Radnice, v jejímž středu pne se 100 m vysoká věž, vystavena byla dle vzoru radnice Bruselské. Stavba její stála na 15 millionů zlatých.

Proti zahradě, jež se rozkládá před císařským hradem, vypíná se budova říšské rady. V ní konají se schůze zákonodárního sboru, našich poslanců, kteří se tu radí a stanoví zákony pro celou říši.

Minouce palác spravedlnosti, staneme u obou museí na hradním náměstí, vystavených ve slohu renesančním.*)

*) Slohem renesančním napodobován způsob staveb starořímských.

V musejní budově obrácené k paláci spravedlnosti jsou sbírky přírodnické.

Jak krásně a přehledně uspořádány jsou sbírky nerostů! Jaké množství minerálů tu všude vystaveno! Bohatě přispěly k rozmnožení sbírek hornická místa česká Příbram, Jáchymov, Stříbro, Slavkov. Zvláštní oddělení tvoří meteory, či povětroně, které dopadly na zem z nadzemských výšin. V sálech nerostopisných sbírek provedeny jsou na omítce obrazy z hornictví jako: dobývání zlata v Zalatsně, kuchyňské soli v Solné komoře a pod., čímž oživeny v navštěvovateli vzpomínky vztahující se ku krajinám ode dávna v odborných spisech jmenovaným.

Základ ke sbírkám nerostův učinil veliký příznivec přírodních věd a obzvlášť nerostopisů cisař František I. r. 1798 koupil bohatých sbírek od Baillona ve Florencii. Nyní čítá se ve sbírce přes 40.000 nerostů, k nimž řadí se bohaté a sporádaně sestavené oddělení palaeontologické.*).

Podobně jako sbírka nerostů poutají i sbírky živočišné a rostlinopisné, vystavenými zástupci jednotlivých rodů a druhů zvířat i rostlin, jež sem sneseny ze všech dílů světa. Uvádí se,

*) Sbírký palaeontologické slují sbírky zkamenělých věcí ústrojných, tedy rostlin a živočichů.

že ssavci zastoupeni jsou 1000 druhy se 2000 jedinců; ptáci čítají přes 200.000 čísel; k nim řadí se sbírky vajec, hnízd a koster. Ryb jest přes 20.000, obojživelníků více než 4000, a sbírka hmyzu obsahuje 60.000 druhů. Četné napodobeniny voskové a bohatá sbírka korálů doplňují toto přírodnické museum.

Druhá musejní budova určena jest pro sbírky historicko-umělecké.

V oddělení starožitností, jak možno sledovati dle památek po člověku zachovaných, rozeznávají se tři doby: kamenná, bronzová a železná. První přirozený stupeň vzdělanosti člověka jest onen, ve kterém nebyl ještě znám kov, který si člověk nahrazoval jinými, tvrdšími předměty. Obyvatel země jako lovec vedl život velmi jednotvárný. Bydlil v jeskyních a skalách. Zapáleným ohněm udržoval od sebe ve vzdálenosti zvířata, jichž doupat se byl zmocnil. V těch zákoutích zhotovoval si potřebné nástroje z pazourku, jako sekery, špice pro kopí, kteréžto předměty jsou velmi hrubé. Pěkné doklady z té doby uloženy jsou tu ze Sloupských jeskyní na Moravě. Z tehdejších velikanů z říše živočišstva dochovaly se celé kostry, jež bedlivě jsouce sestaveny přesvědčují nás o jejich rozměrech a síle.

Jakmile člověk měl nejnutnější požadavky

jistoty a výživy, vznikla snaha po okrášlení okolí. Četné nálezy z doby kamenné poukazují na vyvinující se smysl umělecký. Týž jeví se hlavně v řezbách dřevěných a kostěných, barevných vyobrazeních a předmětech hrnčířských. Z hrnčířského nádobí zasluhují zmínky popelnice, do nichž ukládan popel ze spálených mrtvol nebo potraviny a nápoje určené ku posilnění mrtvého na cestě na onen svět.

Po době kamenné následuje doba bronzová, v níž ze směsi dvou kovů, mědi a cínu zhotovovány nástroje, zbraně a ozdoby. Hojnost předmětů bronzových prozrazuje dovednost ve zpracování bronzoviny. Hliněné nádobí z té doby ukazuje rozmanitost ve tvarech a je zhotoveno z hlíny, do které jest přimísen drobný křemen. Ozdobné věci, jako jantarové korálky, zlaté listky a drátky, skleněné, struskovité předměty, nasvědčují zálibě v okrašlování.

Třetí doba jest železná. Počátek doby železné měl za následek nemalý pokrok ve vzdělanosti. Od východu přešlo železo ve známost do Řecka i do Italie, a z těchto zemí železné předměty a pak i způsob zpracování železných rud, kování železa dostaly se do krajín severnějších. Že bronzovina v železné době dlouho se udržela, sluší hlavně přičísti těžké přípravě železa, a snad i jeho dobývání z rud bylo ta-

jemstvím některých národů, kteří to z příčin obchodních nechtěli vyzraditi. Konečně však musilo železo zvítěziti. Všeobecným jeho upotřebením počíná ona doba vzdělanosti, ve které ještě nyní žijeme.

Mnoho předmětů spatřujeme tu po starých Etruscích, kteří obývali ve střední Italii a vynikli hlavně ve zpracování hlíny a vyrábění hrnčířského zboží, jež zdobili obrazy a malbami. Po obyvatelích starého Egypta z dob vlády faraonů jsou tu kamenné hrobky, v nichž uložena mrtvá těla, zabalená do obalů mastmi tak prosáklých, že tvoří mocnou vrstvu, obalující balsamované a proti zpráchnivění chráněné tělo. Balsamované mrtvolky, zvané mumie, dochovaly se v neporušenosti po době tisícileté. Kromě mrtvol člověka balsamovali staří Egypťané i některé čtvernožce, jako: kočky, dále ptáky, z obojživelníků krokodily, jimž vzdávána božská úcta. Nápadná jest shoda hliněných výrobků, pocházejících od Indiánů z jižní Ameriky, s výrobky hliněnými, vyrobenými v Italii. Pochovávání mrtvol dělo se v zemích nynějších jihoamerických států v Chile a Peru podobně jako v Egyptě. Nasvědčují tomu mumie Indiánů z uvedených zemí, vyložené ve skříních. Při bližším pozorování nelze ubrániti se myšlence, že v pradávných dobách musil býti nějaký styk mezi Afrikou a jižní Amerikou.

V obrazárně, umístěné v hořejším poschodi, vystavena jsou díla prvních malířů, jako jsou: Rubens, Rafael, Tizian, Perugino; Matejko, náš Čermák a j.

Mezi oběma musei postaven pomník císařovně Marii Terezii r. 1888. Marie Terezie v nadživotní velikosti v bohatém obleku sedí na křesle, držíc v pravé ruce pragmatickou sankci*) a třímajíc v levici žezlo. Pod císařovnou seskupeni jsou státníci a vojevůdcové, kteří žili za jejího panování. Žulový podstavec nese v bronzových písmenech věnování: Velké císařovně Marii Terezii František Josef I.

Hned za dvorními musei jsou císařské konírny. Přes 200 nejušlechtějších koní stojí ve stájích. Šest bílých koní jest neustále připraveno pro nahodilé a neočekávané slavnosti, tři páry vraníků ustanoveny pro smuteční průvod pohřební. Nad konírnami a jízdnou chovají se vozy, kterých potřebují při vyjíždkách členové císařské rodiny. Úpravou a ná-

*) Pragmatická sankce slul zákon, vydaný od Karla VI., otce Marie Terezie, obsahující tato ustanovení: 1. že všechny rakouské země mají navždy zůstatí spojeny; 2. že mají mužští členové rodu panovnického dle státi na trůn dosedati; 3. kdyby mužských potomků nebylo, že totéž právo náleží potomkům ženským. Dle tohoto ustanovení stala se Marie Terezie po smrti svého otce císařovnou.

kladným vyzdobením vše převyšuje korunovační vůz, v němž nově nastupující panovník koná cestu ke korunovaci. Čabraky a řemení na koně pro různé příležitosti rozvěšeny jsou po stěnách rozsáhlých komor. V těch uloženy jsou památky z obležení Vídně Turky. Tak jest tu uchován celý stan tureckého vojevůdce Kara Mustafy a jiné předměty z ležení tureckého, jež padlo do rukou vítězů.

Různé zvláštnosti spatřujeme nejen ve vnitřním městě, ale i v ostatních okresech Vídeňských. Zastavme se ve třetím okrese u Belvederu, paláce, který postavil princ Eugen Savojský. Dříve v něm byly uloženy různé sbírky. Nyní jest prázdný, opuštěn, neboť sbírky přeneseny byly do císařských museí. Zahrady a procházky, upravené mezi hořejším a dolejšim Belvederem, jsou po celý den obecnstvem navštěvovány. Půda zahrad přeměněna v pestré koberce s bohatým rozčleněním a umělými arabeskami.

Jen zdmi jsou od zahrad belvederských odděleny na jedné straně zahrada Švarcenberská a na druhé straně zahrada botanická. — Ona rozkládá se za palácem bohatého velmože a vévody Krumlovského, knížete Švarcenberka. Úprava zahrady provedena ve slohu parků francouzských. — K ní přiléhá stromovitými

velikány porostlý park anglický, v jehož stínu za letní doby jest milé odpočinutí. K větší rozmanitosti v uspořádání přispívají dva nad sebou zřízené velké rybníky, oživené čiperným ptactvem.

V botanické zahradě najde učenec, lesník, hospodář, průmyslník, přítel rostlinstva hojně příležitosti k poučení i pobavení. Na jednotlivých místech, přesně vyznačených, pěstují se rostliny zmírných, jinde z tropických*) a opět jinde ze studených pásem. V krátké době možno projiti různou květenou a seznati podivuhodné rostliny kaktusovité, jichž vlastí jest Mexiko, bohatou květenou věčně sněžných Himalají, pestré rostlinstvo jihu, kde citrony kvetou, význačné zástupce rostlin alpských, z nichž nám zajisté nejoblíbenější „protěž“ na první pohled prozradí, u jakého oddělení jsme se zastavili.

Ve třetím okrese, zvaném Landstrasse, jsou v ulici Rasumovského sbírky geologické,**) které poskytují přehled o převratech, jež se udály na zeměkouli, jaké změny se tu staly a jak po sobě různé druhy živočišstva a rostlinstva následovaly. Z dob nejstarších až do nejnovějších pozvolna a souvisle stopujeme vývin

*) Pásma tropická = horká.

**) Geologie sluje nauka o složení země a původu jejích vrstev.

jednotlivých útvarů. V nejstarších útvarech, v nichž převládá z hornin žula a rula, nevyskytují se žádné zkameněliny. V následujících po nich prvohorách hemží se všude zkameněliny.

Jeden z těchto útvarů zove se podle uhlí v něm se vyskytujícího, Karbon. Obrovské přesličky a stromovité plavuně, které v těch dobách skládaly lesy, dochovaly se zkamenělé na naše časy ve vrstvách kamenného uhlí. Útvar, v němž převládá křída, nazván křídovým. I křída mívá hojnost zkamenělin, o čemž se často přesvědčíme při psaní, kdy křída žádných tahů na tabuli i po značném přitlačení nezanechává.

Neobyčejnou stavbou vyniká ve čtvrtém okrese kostel sv. Karla na Vídeňce, který postavil Fischer*) z Erlachu na rozkaz císaře Karla VI. Císař Karel slíbil postavit chrám, na památku moru tehda zuřícího a zasvětil jej sv. Karlu Boromejskému.

Od kostela sv. Karla až k ovocnému trhu táhne se po pravém břehu Vídeňky, kterou nyní úplně překlenují, sad, v němž umístěn pomník Josefa Resslera naproti vysoké technické škole. Josef Ressel, rodák Chrudimský, jest

*) Čti: Fišer.

jedním z nejdůmyslnějších mužů našeho století, jeden z nej přednějších zakladatelův novověkého pokroku lidstva v oboru technickém. Ještě za studií sestavil první návrhy lodního šroubu, který později uspořádal tak, že se ho může užiti jako kormidla.

Zajímavá a poučná jest návštěva tak zv. meteorologického ústavu za Döblingem, který se zabývá pozorováním změn v ovzduší. Mnohé přístroje udávají nastalé změny, které úředník každou hodinu zapisuje. Jiné nástroje samy změny zapisují. Obdivem naplní každého přístroj sestrojený mechanikem Sørensenem ve Štokholmu, který zaznamenává každou čtvrt-hodiny údaje teploměru, klesání a stoupání tlakoměru, sílu větru, množství vlhkosti ve vzduchu. Za použití elektřiny uvádí se tento velmi důmyslně sestrojený stroj v činnost. Jednoduché, ale při tom zároveň i spolehlivé jest zařízení, které označuje od rána do večera svit sluneční. Čočka koulová obklopena jest v jisté vzdálenosti zvláště připraveným proužkem papíru, na němž vyznačeny jsou oddíly odpovídající denním hodinám. Jakmile se objeví slunce na obloze, počne vypalovati ohnisko čočky papír. Když slunce se zastíní

*) Čti: Sérensenem.

mrakem, přestane i vypalování papíru. Takým způsobem nabude se snadno přehledu, kdy slunce svítilo a v které denní době bylo za mraky.

Jak hluboko vniká teplo do země, to ukazují teploměry vnořené do země $\frac{1}{2}$, 1, 2 *m*. Množství spadlého deště stanoví se v deštoměrech; jeden deštoměr sám zapisuje, kolik vody spadlo. Aby se poznalo, kolik vody se vypaří, k tomu slouží přístroj následovně sestrojený. V podstatě upomíná na známé vážky s pružným pérem, jakých užívají na poštách. Do misky vah naleje se tolik vody, až ukazovatel ukazuje na nullu. Když vypařením vody váha se zmenší, ukazuje to ukazovatel. Při tom zároveň jest stroj tak sestaven, že odpařování vody udává se v *mm*, jež se vypaří v udané době z plochy 1 \square *m*.

Vracíme-li se z meteorologického ústavu do města Döblingem, jest nám jíti podle hřbitova, na němž byl pochován výtečný hudební skladatel Beethoven. V létech osmdesátých přeneseny jeho tělesné pozůstatky, jakož i skladatele Schuberta *) na hřbitov ústřední. Beethoven vynášoval se prostotou i jednoduchostí.

Nejraději sám procházel se na vídeňských předměstích. Jednoho večera zašel do Döblingu

*) Čti: Šubrtá.

a ocitnul se v odlehlé uličce. Otevřeným oknem jednoho z přízemních domků rozléhají se zvuky piana. Beethoven poslouchá svoji skladbu a vstupuje pak do světnice, jejíž dvěře byly otevřeny. Ve světnici spatří za pianem seděti dívku, jež jest tak ve hru pohroužena, že přichozího nepozoruje. Beethoven stanul; později se dovídá od příbuzných hrající dívky, že tato jest slepá. Když pianistka dohrála, neskrblii znamenitý skladatel pochvalou a zasedl sám k pianu. V nočním tichu a za svitu měsíce, který vysílal bledé světlo na Beethovena a za zbožného poslouchání obyvatelů domku hrál a při tom skládal Beethoven svou známou předojemnou skladbu zvanou „Sonata při svitu měsíčním“. Poslouchající byli okouzleni hrou. Když poslední akkord na klavíru byl dozněl, slepá dívka, jež dle hry poznala, že hraje Beethoven, prozradila jej proneseným zvoláním: „Vy jste Beethoven!“ Poznaný skladatel pak opustil domek, v němž vznikla jedna z jeho nejkrásnějších skladeb.

Pohlédnouti v nadzemské výšiny ozbrojeným okem a patřiti na jiné světy, k tomu naskytá se příležitost na hvězdárně ve Währingu.*) Návštěva hvězdárny po ohlášení jest každému po-

*) Čti: Veringu.

volena. Hvězdárna má za základ rovnoramenný kříž. V místě, kde se protínají ramena, klene se mohutná kopule, která se dá otáčeti a rozdělovati. Pod kopulí uložen nejdrahocenější přístroj hvězdárny, obrovský dalekohled, jehož cena převyšuje 100.000 zl.

V koncích tří ramen rovněž pod kopulemi jsou dalekohledy, jichž čočky obracejí se za hvězdnaté noci k nadzemským výšinám.

Kromě toho jsou tu různé přístroje, jimiž lze tělesa nebeská fotografovati a po případě i jejich světlo zkoušeti. V ústavu uloženo jest i mnoho přístrojů ze staré doby, jakých užívali znamenití hvězdáři a panovníci naší říše, kteří se zálibou pěstovali hvězdářství a podpořovali také štědře astrology, to jest takové hvězdáře, kteří z postavení hvězd na obloze nebeské hleděli předpovídati věci a děje budoucí.

Po prohlédnutí hvězdárny naskytá se návštěvovateli i příležitost podívat se dalekohledem za dne na žhoucí slunce, na němž spatřujeme sluneční skvrny, o nichž dosud nejsou s to odborníci se vyjádřiti, jak povstaly a co znamenají.

Kdo večer hvězdárnu navštíví, tomu zase poskytne se podívaná na věrnou družku země, na měsíc. Ostře a jasně viděti při tom roz-

brázděný povrch měsíce. Nejčastěji vyskytují se skvrny okrouhlé, které představují kotlovitou prohlubeň, ohraničenou vysokým valem, tak že na první pohled poznáváme, že to jsou sopečné jíny, které pokrývají bledý povrch měsíce.

Zvláštní jest, že, jakkoliv jest měsíc ze všech těles nebeských zemi nejbližší, a jakkoliv četní hvězdáři s velikou vytrvalostí věnovali se jeho pozorování, přec nemáme o něm bližších a spolehlivých zpráv, které by ukojily naši zvědavost, jaké poměry panují na jeho povrchu.

Nedaleko hvězdárny na „tureckých valech“, kde r. 1683 rozhodnuto zachránění Vídne po druhé Turky obležené, zřízeno město letohrádků ukrytých v sadech a stromoví. Více nežli 400 domů postaveno tu v nejrozmanitějších stavitelských slozích a rozměrech. Každý dům má svůj samostatný ráz. I nejjednodušší domek má přece nějaký výstupek, arkýř, balkon, skleněnou chodbu, schodiště nebo terassu, ukrývající se ve stínu pnoucích se rostlin po sloupovi.

Domy mají vlastní studny, vodovody, zahrady, někdy i osvětlení. Obydleny jsou rodinami vybrané společnosti. Všemohným způsobem postaráno, nejen o pohodlí, ale i se stanoviska zdravotnického vyhověno obyva-

telům této části Vídně způsobem co nejvýhodnějším.

V desátém okrese budova značných rozměrů, jež překvapí každého přichozího neobyčejnou rozlehlostí, jest určena pro účely válečné.

Jest to vojenský arsenál, tvořící sám pro sebe město, v němž se lijí děla a hotoví zbraně. Věhlasným vojevůdcům rakouským věnovány tu četné sály, a po nich uloženy zde různé památnosti, jež se nám dochovaly.

Ve sbírce zbraní možno stopovati vývoj děl od nejjednodušších začátků až na naše doby. Od malých děl horských, které mezci na hory dopravují, až k obrovským dělům pobřežním, jež vrhají střely až cent těžké, spatřujeme tu nejrůznější druhy.

Chceme-li Vídeňany dobře poznati, musíme je vyhledati při jejich zábavách. Ne v potu tváří a ne v každodenním zaměstnání, s kterým jsou spojena přemýšlení a starosti o vezdejší chléb jeví se člověk takým, jakým opravdu jest. Přestává-li však zkoumání a vážná rozvaha v jednání, tehdáž nemá místa ani strojená pýcha.

Potom nečiní lidé přísných rozdílů ve stavu, nýbrž chtějíce se na vzájem baviti, stávají se velikými a veselými dětmi.

Oblíbené místo, kam Videňáci spěchají, by se oddali radovánkám a zábavám, jest Prater. Tu lze spatřiti a seznati nejrozmanitější hry a lákadla, jež vybízejí k pobavení. Jen pohlédneme, co tu rozestavených bud, kde chtiví střelci zkoušejí štěstí ve střelbě. Střelnice jest hojně obstoupena diváky, kteří napnutě sledují výkony střelců. Často znáti jest na tváři diváků smích a rozveselení, když postřelený lev bručením se ozve nebo bubeník, jenž byl trefen, počne tlouci na buben. Obratnější a zručnější střelci odvažují se sestřeliti zavěšené dýmky hliněné anebo jiné drobnější předměty, které jsou uvedeny v pohyb.

Siláci zastavují se u stroje, kde měří sílu svých svalů. Zachytí držadlo rukou, a táhnutím vyvozená síla udána jest ukazovatelem na číselníku.

Udeřením vyvolaná síla poznává se na tyči svisle postavené, opatřené stupnicí. Na čep ve špalku zasazený udeří se palicí. S čepem spojený ukazovatel jest vymrštěn do výše a pohybuje se podél tyče dělené na centimetry. Podle výšky vyšínutého ukazovatele stanoví se i velikost síly.

Četně obsazeny jsou kolotoče, při jichž obíhání ozývá se nezbytný flašinet.

Také houpačky a skluzavky těší se neobyčejné návštěvě, tak že sotva vozy se vyprázdní, již opět se plní novými hosty.

V hostincích a ohrazených zahradách hraje hudba. V některých místnostech se tančí, jinde opět veselé a žertovné kousky přednášejí lidoví zpěváci anebo vybranými kousky hledi kejklíři a šaškové obecenstvo při stolech pozdržeti a svými výkony upoutati.

Ti, kteří si chtějí pohověti, uléhají do stínu košatých stromů a odtud ze vzdálenosti přibližují na tanec, zpěv, pouštění balonu a jiné různé zábavy.

V době večerní hledá Vídeňan pobavení v divadle; těch mají ve Vídni hojnost. Ve dvorních divadlech provozovaly se dříve kusy psané v různých řečích, jimiž se mluví v naší říši. Následkem jazykových sporů národnostních, neustále se přiostrujících upuštěno od představení v jiných jazycích, a hraje se pouze německy.

Opera v Okružní třídě jest oblíbeným divadlem šlechty. Schodiště vystavené ve slohu maurském,*) jest čarovně krásné. Na jevišti

*) Sloh maurský neb arabský zvaný vyznačuje se oblouky různého tvaru, buď lomenými na způsob gotického, nebo v podobě podkovy, štíhlými sloupy se širokými hlavicemi a četnými okrasami a nápisy na stavebách.

dávají se nejnovější a nejnákladnější hry, a tak má 3000 diváků příležitost seznamovati se s novinkami, které se vyskytnou.

Kromě toho má skoro každý okres vnitřního obvodu své zvláštní divadlo, které má i své obecenstvo, holdující tomu neb onomu druhu divadelních představení.

Okolí hlavního města říšského jest nestejně nadáno přírodními krásami. Krajina na levém břehu Dunaje vyniká sice úrodností, ale za to nemá vynikajících břehů, jež by lákaly velkoměšťáka a cizince. Honosí se jinak bohatými upomínkami dějinnými, neboť na ní svedeny byly boje, které měly veliký význam a dosah v dějinách nynější říše Rakousko-Uherské.

Pravý břeh Dunaje vyzdobila nejen příroda bohatými šperky své klenotnice, ale i ruka lidská značně se přičinila, by výzdoba byla dokonalou a úplnou.

Na pravém břehu Dunaje jest známý Schönbrunn.*) císařský letohrádek, v němž r. 1805 a r. 1809 sídlil císař Napoleon I. Později obýval v zámku tom i jeho syn, vévoda Zákupský. Místnosti letohrádku jsou obecenstvu přístupny. Jednotlivé salony upraveny jsou s přepychem nejvelkolepějším.

*) Čti: Šénbrun.

Při letohrádku jest rozsáhlý park v nejčistším slohu francouzském. Stromořadí i stěny po stranách procházek jsou přistříhány tak uměle, že něco podobného bychom jinde marně hledali. Květinové zahrady, vodní nádrže a vodotrysky zdobí sochy a skupení.

Se sady Schönbrunnskými souvisí zoologická zahrada, která zvláště v neděli jest přeplněna obyvatelstvem velkoměsta. U některých živočichů chovaných za mřížemi nastává časem velká tlačence. Pro malý svět, pro děti jeví největší přitažlivost obrovská klec, v níž nalézá se strom, na kterém se prohání přemnoho opic různých druhů, jež čtveračivě kousky provádějí a hojně k obveselení mládeže přispívají. Z velikánů mezi dravci zastoupeny jsou šelmy kočkovité několika lvy a tygry. Sloni z Afriky a Indie uzavřeni jsou v ohradě; pro svou dobromyslnost jsou odměňováni zákusky a mlisky od navštěvovatelů v hojnosti. Na rybníce udržují se hejna vodního ptactva, mezi nimž na břehu vážně prochází se čáp. Ani největší nyní žijící pták pštros tu neschází; v sousedství jeho prohání se s ním spřízněný kasuar indický.

K vybraným výletům Vídeňanů patří návštěva Klosterneuburku.*) Okolí jest poseto vi-

*) Čti: Klosternayburg.

nicemi, jež poskytují pověstné a znamenité víno klosterneuburkské. Na horském výběžku trůní augustiánský klášter, jehož věže zdobené korunami císařskou a vévodskou naznačují jasně, že ve zdech klášterních dlivali členové panujících rodin.

Nejživěji jest v Klosterneuburku ve sváteční den patrona Dolních Rakous, sv. Leopolda. V ten den spěchají v zástupech Videňané do Klosterneuburku za veselého zpěvu. Brzy po celém městě rozproudí se nenucená zábava, již se účastňují staří, mladí. Nejvíce veselosti a žertu zažije se v klášterním sklepení, kde se holduje ježdění na obrovském sudu, který může pojmuti více než 500 hektolitrů. Zvláště kdo má jméno zemského světce, neopomene jeti ten den na sudu, jinak by se snad domníval, že ani toho dne neměl svátek.

K založení Klosterneuburku připomíná se následující pověst: Markrabě Leopold III. se svou chotí Anežkou hodlal založiti klášter poblíž hradu, v němž obývali na hoře Leopoldově. Procházeli okolím, hledajíce vhodného místa, kde by mohla státi klášterní budova, avšak nemohli se ve volbě místa shodnouti. Najednou větrem stržen markraběnce závoj s hlavy a odnesen v údolí. Jakkoliv markrabě i sloužící závoj všemožně hledali, nenalezli ho.

Po letech, kdy již na hradě na závoj zapomenuto, vydal se markrabě Leopold na hon do blízkých lesů. Po nějaké době rozlehl se štěkot honících psů, který se neustále sesiloval. Markrabě s průvodem šel po hlase ozývajících se psů, neboť se domýšlel, že uloví hojnou kořist.

Celá společnost byla však překvapena, když došla na místo. Všichni pozorovali, že na bezovém koři ovinut jest hledaný druhdy závoj, který neutrpěl žádného poškození vlivem nepříznivé povětrnosti a deštěm, nýbrž úplně byl netknut a vyhlížel tak neporušený, jakoby vyšel z ruky, která jej právě dohotovila. Nábožný Leopold považoval úkaz ten za upomínku nebes na zapomenutý slib, který byl dříve učinil. Brzy potom zbudoval na tom místě pomník své zbožnosti.

Kdo zavítá do Vídně, neopomene zajisté navštívit Laxenburk. Každodenně několik vlaků udržuje spojení mezi Vídní a Laxenburkem. Chceme-li toto místo shlédnouti, musíme se odebrati na nádraží jižní dráhy. Jak jest tu hlučno! Společnost velmi rozmanitá před odjezdem se živě baví.

Za velikého hluku počínají výletníci obsazovati místa ve vagonech. Musíme též hledět opatřiti si místo. Děti již obsadily všechna okna

a nemohou se dočkatí znamení k odjezdu. Staří sotva že se usadili, již rozbalují zásoby jídla a pití, které s sebou vzali na cestu.

Jakmile se přiblíží chvíle, kdy vlak má vyjetí, ozývá se pískot parní pišťaly, a vlak opouští nádražní budovu. Odjezd vlaku provázen jest hudbou. Hráč na harmoniku spustí nějaký pochod, který se pozpěvuje a pohvizduje na vídeňských ulicích. Veselá nálada pozvolna uchvacuje celou společnost.

Jakmile projedeme vídeňskými předměstími, ocitujeme se mezi vinicemi a rolemi, což pokračává až vlak zastaví ve stanici označené jménem Laxenburk.

Opustivše stanici ubíráme se do Laxenburské ohrady. Zastavujeme se u letohrádku císařské rodiny, jehož místnosti jsou navštěvovatelům přístupny. V prvním poschodí jsou útulné pokoje, a v přízemí jídelny pro hostiny a velké sály.

Co hlavně navštěvovatele táhne do Laxenburku, to jest hrad Franzensburk,*) zbudovaný v minulém století. Ten jest také cílem našeho výletu. Široká cesta, posypaná žlutým pískem, vede nás do parku. Kvetoucí koberce z nejkrásnějších květin naší i cizí květeny vytvo-

*) Čti: Francensburk.

řené, tu v podobě kruhů, tam v podobě hvězd i jiných tvarů, dodávají neobyčejného vzhledu celému kraji. Skupiny košatých stromů, v jejichž korunách prozpěvuje si lahodně zpěvné ptactvo, přerušují jednotvárnost zelených travníků. Cesta přivádí nás dále ku věkovitým vrbovým hájům a lesíkům jehličnatých stromů, v jejichž sousedství leskne se vodní hladina, pokrytá širokými listy lekninu, pod nimiž prohánějí se stříbrné a zlaté rybky. I vodní hladina oživena jest četnými opeřenci, mezi nimiž vynikají hrdě plovoucí sněhobílé labuti.

Teprve když všechny tyto půvabné zjevy spatříme, začne se objevovati zrakům našim v zeleni stromů úplně zahalený, jako z říše bájek vykouzlený hrad Franzensburk, postavený na ostrově uprostřed jezera, v němž odráží se jeho čarovný obraz.

Hrad obehnán jest ozubenou zdí, posetou vížkami, střelnami a arkýři. Nad hradem vypíná se válcovitá věž, zdobená cimbuřím. Franzensburk doplňuje nám nejlépe představu o středověkých hradech.

Chceme-li i vnitřek hradu seznati, vejděme jen dále. Malou branou vcházíme do nádvoří zdobeného erby. Odtud v průvodu vrátného seznáváme zařízené místnosti, ve kterých je starobylý nábytek, obrazy, zbraně, brnění a

předměty umělecké, tak že tu skutečně shledáváme museum starožitností. Na výzdobu hradu přispěly hrady a zámky celé říše. Také z Karlova Týna byla mnohá památka sem přenesena.

V lidomorně napodobeno zřízení středověké soudní síně. V podlaze síně jest otvor, kterým odsouzenec byl spouštěn do vězení. I do místa zármutku a soužení jsme uvedeni.

Po tmavých a úzkých schodech sestupujeme k malým dveřím, jež za rachotu těžce otvírajícího se zámku se uvolňují. Vlhko a chlad vane z vězení proti nám. Svíčka jen mdlé světlo vrhá na tmavé stěny. Najednou zpozorujeme, že v koutku vězení přikován řetězy sedí vězeň — ne ovšem živý, ale věrně napodobený. Sotva odvrátíme se od postavy, zachřestí okovy, až hrůza nás pojímá v tomto nevlidném místě. Ohlédneme se a vidíme, jak socha, jež jest pohyblivá, usedá na lavici. Jednoduchým zařízením docílí se, že použitím přístroje socha povstává, chřestí řetězy a potom opět usedá. Žert ten někdy však opravdu s to jest cizince polekatí.

Berlín.

Na rozsáhlé rovině rozkládá se Berlín. V posledních letech vyšinul se velice v každé příčině, takže mezi millionovými městy zaujímá čestné místo. Od ukončení války francouzsko-pruské, vedené v r. 1870 a 1871, soustředěna mysl státníků německých, by Berlín stal se dokonalým středem Německé říše. Plán ten se také podařil. Berlín čítá nyní přes 1½ millionu obyvatel a vyniká různými přednostmi. Jest bohat sbírkami uměleckými, a to převelikou měrou, takže se mu dává i čestný název „Athény nad Sprévou“.

Ohniskem nádhery a elegantního života, jakož i na historické upomínky nejbohatším místem, jest široké náměstí, zvané „Pod lipami“.

Na západní straně náměstí zdvihá se brána „Brandenburská“, postavená ke konci minulého

století. Hořejší část brány zdobí čtyřspřežení bohyně vítězství.

Jdeme-li od zmíněné brány do města, pozorujeme na obou stranách četné paláce a uprostřed náměstí čtyři řady věkovitých lip. Asi uprostřed náměstí na straně levé jest aquarium, nákladné to zařízení pro udržování živočichů, chovaných v nádržích naplněných vodou. V jednom oddělení jsou obratlovci žijící v moři, v jiném chovají se zvířata sladkovodní.

Kromě toho však i četné obojživelníky, hady, opice a j. vydržuje správa aquaria. V chodbě podzemní umístěna jest obrovská kostra velryby, v jejíž hlavě postaven stůl, kolem něhož může se usaditi četná společnost.

Nedaleko aquaria na protější straně náměstí jest „Panoptikum“. Na žádném místě nenajdeme tak zajímavou směs velkoměšťáků a venkovanů jako zde. Berlínčan sám rád navštíví, byť i jenom na půl hodinky, lesklé sály panoptika, poněvadž ví, že spatří tu vždy něco nového. Tu prohlíží obecenstvo vystavené předměty a hned zase přistupuje k oknům, by se podívalo na pestrý pohyb v průchodním domě anebo na náměstí.

Navštěvovatelům se líbí nejvíce pohyblivé figury. Všimněme si jen právě odehrávajícího se výjevu. Elegantní pán vstupuje pozorně na scho-

Berlin: Pod lipami.

diště. Přichozí nahlíží v seznam, který si u kasy byl zaopatřil. Najednou pozvedne zrak k odpočívadlu v prvním poschodí a tu pozoruje, jak usmívajíc se, uklání se mu neznámá dáma. Zaražen pozoruje tento zjev a teprv po chvíli, když se octnul na odpočívadle, seznává, že tak uctivě pozdravila ho jen dáma z vosku. Avšak i při té zkušenosti, které snad u vchodu nabudeme, stane se nám ještě později několikrát, že se dáme oklamati. Toto oklamání rozšíří se později i na osoby živé. Mnohému, který před nějakým předmětem klidně chvíli stál anebo si usednuv na lavičku a v knihu příruční pohlížel, přihodilo se, že, když sebou najednou pohnul anebo povstal a dále kráčet chtěl, seznal, že jest obklopen kruhem jej pozorujících lidí, kteří při prvních jeho pohybech s tváří rozpačitou se od něho vzdálili, aniž se se domnívali, že mají před sebou postavu uměle udělanou.

Již z dále pozorujeme na východním konci náměstí pomník Bedřicha Velikého, který jest vypodoben jako jezdec s hůlkou v ruce. Tento panovník byl současníkem císařovny Marie Terezie. Několikrát vtrhl s vojskem do zemí koruny české. Snahou jeho bylo zmocnit se těchto zemí pro jejich úrodnost i bohatství a připojit je k chudému Prusku. Bedřich Veliký

byl houževnatým vojínem. Rakousku způsobil válku sedmiletou, při jejímž zakončení postoupeno Prusku Slezsko.

Naproti pomniku jest císařský palác o jednom poschodí. V něm přebýval císař Vilém I., zakladatel nynějšího Německého císařství. Každého dne, když tudy za poledne do blízké strážnice vojenská stráž táhla, bylo lze spatřiti císaře Viléma, jak pohlíží s okna na mimojdoucí vojenskou stráž a zástupy lidu ji doprovázející. I v dobách večerních při svitu lampy bylo možno viděti císaře, zaměstnaného u psacího stolku.

Nedaleká universitní budova má u vchodu dva mramorové pomníky, Viléma a Alexandra Humboldta. V salonech Alexandra Humboldta scházela se svého času vybraná a nejlepší společnost vzdělanců. V ní hovořeno o umění, o pokrocích vědy a hlavně o objevech přírodních věd. Pěkná vypravuje se událost z jeho života, v níž děje se zmínka o našem vrabci. Když jednou společnost naslouchala úchvatnému líčení Humboldtovu o přírodních krásách v cizích krajinách, o pestrém a vidném slunečních barev třpytícím se opeření ptactva horkých krajů, otázala se jedna z přislouchajících posluchaček vypravovatele, který tedy pták se mu nejvíce libil. Na to krátce odpověděl Humboldt:

„Kdybych uprostřed toho všeho nádherného života byl spatřil našeho vrabce, byl bych se tím nejvíce potěšil.“

Z přírodních sbírek universitních jest nejdůkladnější oddělení nerostopisné. Hojně povětrně, o váze až 50 *kg* a kus jantaru přes 7 *kg* těžký patří ku zvláštnostem sbírek vůbec. Ozdobou tohoto kabinetu jsou předměty, které ze střední a jižní Ameriky přivezl a sem věnoval Alexandr Humboldt.

Královská zbrojnice, se sousedící universitou náleží mezi nejkrásnější berlínské stavby.

V přízemí po pravé straně vchodu vystavena jsou děla ze 14. stol. až na naše doby. Z 15. stol. jsou tu kované dělové cévy, a neschází ani koule, většinou kamenných, jakých tehdáž při střelbě bývalo užíváno. Také vidíme zde cévy měděné, mající obal z koudelky, železných pruhů, provazů a kůže. Tyto cévy, všeobecně kožené děla zvané, zavedl vynálezce jich, Gustav Adolf, král Švédský pro pěší vojsko. Ale poněvadž se neosvědčily, vymizely brzy z užívání.

Bohaté jest století 18., ze kterého jsou tu rakouská děla ze sedmileté války. Nejčetněji však je zastoupeno století 19. Zvláště Francie z dob císaře Napoleona I. a Napoleona III. má tu nepřehledné množství nejrozmanitější zbraně

dělostřelecké, a poslední část obsahuje děla německá z r. 1870-71.

Druhou část přizemi musea tvoří předměty zákopního sboru, klíče pruských a dobytých francouzských pevností. Z r. 1866 jest tu zdařilé představení bitvy u Kr. Hradce, bojiště u Náchoda a Skalice, což sem daroval Německý císař Vilém.

V prvním poschodí jest umístěna sbírka zbraní ze zemí východních a západních. Z východních zemí zastoupeny: Turecko, Persie, Arabie, Čína, Japan, Indie. V oddělení zbraní ze západních zemí jsou seřaděny zbraně dle doby. Velkou vzácností je tu římská bronzová pokryvka na hlavu ze 3—5. stol. Z 15. stol. zachovalá jsou železná brnění, drátěné košile, železné přílby, meče a pochvy.

Za zbrojnicí přejdeme po mostě vedoucím přes rameno Sprévy do sadů, na jichž okraji postaveny jsou zajímavé budovy. Uprostřed sadů stojí pomník Bedřicha Viléma III. Panovník vypodoben jest po způsobu římských císařů, an sedí na koni a žehná svému národu.

Královský palác, který uzavírá jihovýchodní stranu sadů, smutně pohlíží do svého okolí. Není obýván, a pouze při zvláštních slavnostech oživnou jeho místnosti. Povolení k návštěvě dostaneme snadno. Potřebí jen se ohlá-

siti u správce zámku. Dříve však, nežli vstoupíme do komnat, musíme si navléci na obuv plstěné střevíce. Podobnému předpisu musí se podrobiti každý křesťan v Turecku, chce-li navštívit mešitu. Při prohlídce sálů doprovázejí nás vojenští invalidi. V Berlíně vůbec v každém kroku npamatování jsme na vojnu, na vojsko — vždyť Prusko jest státem vojenským. Při návštěvě ústavů veřejných a obecnstvu přístupných jest vždy vyznačeno, že vybraný poplatek věnuje se poraněným vojínům.

Na severní straně sadů postaveny jsou budovy starého a nového musea.

Ve starém museu uloženy jsou po starých Řecích a Římanech vynikající předměty z kamene. Avšak i středověk jest hojně zastoupen uměleckými výtvary, provedenými z kovu nebo mramoru. Sbírka mincí vykazuje na 200.000 čísel, z nichž připadá na staré řecké 55.000 a na staré římské 35 000 kusů. V hořejším poschodí umístěna jest obrazárna, v níž zastoupeni jsou všichni přední malíři. Ve výstavě jsou přesně odděleni jednotliví národové od sebe, takže přehledně možno tu probírat jednu malířskou školu po druhé.

V novém museu tvoří střed celé budovy velkolepé schodiště, jehož stěny vyzdobil malíř Kaulbach obrazy představujícími důležité oka-

mžiky v dějinách člověčenstva. Úchvatný jest pád Babylona, potěšením naplňuje zobrazený rozkvět věd a umění v Řecku, žal způsobuje zničení Jerusaléma, hrůzu vyvolává bitva Hunů.

K bohaté sbírce sádrových odlítků druží se museum starožitnosti. V té příčině Němci tu mnoho vykonali. Hlavně oddělení, v němž vystaveny jsou starožitnosti egyptské, předčí všechno naše očekávání. Zdá se nám, že ocitli jsme se na březích Nilu, když vstoupíme do místností určených pro předměty, které mají již ctihodné stáří 3—4.000 let, předměty, hieroglyfy*) popsané, často pestrými barvami natřená vyobrazení, připadají, jakoby byla nedávno provedena. Zařízení chrámu egyptského je do podrobnosti provedeno a vypraveno všemi patřičnými přídatky.

Východně nového musea zdvihá se budova zvaná národní gallerie. V ní jsou obrazy provedené rukou umělců německých. K umělcům německým všim neprávem připočten i znamenitý český malíř Václav Brožík, jehož veliký obraz, představující poselství českého krále Ladislava ku dvoru Karla VII., krále Francouzského, vyniká nad jiné obrazy rozměry, živostí barev a ladným uspořádáním celku.

*) Písmo hieroglyfické sluje písmo obrazové, jehož užívali staří Egyptané.

Berlinské umělecko-průmyslové museum má bohatou snůšku výrobků sklenných a hrnčírských z různých zemí a států. Mezi výrobky sklennými zaujímá čestné místo sklo české, které vždy na výstavách vyznamenáno jest prvními cenami. pokud se týče jakosti, vzoru a zpracování. Povšimnutí hodné jsou předměty ze skla, které vyrobil německý alchimista Kunkel. Jest to sklo rubínové. Kunkel zabýval se alchymií, t. j. hodlal jako většina tehdejších dobrodruhů dopomoci si k penězům a tudy i k bohatství vynalezením způsobu, jak by bylo lze obecné kovy, jako jsou: olovo, cín, rtuť, měď přeměnit v. kovy drahé, v zlato a stříbro. Přeměnu jmenovaných kovů v drahé nedokázal, ale poštěstilo se mu vyrobiti sklo červené, což mu zajistilo značný příjem. Červené sklo rubínové pro nesnadnou přípravu a drahou výrobu, bylo dříve majetkem jen velmožů a panovníků, jichž klenotnice a tabule zdobilo.

Také z výroby porculánu, příbuzného odvětví sklářskému, uloženo ve skříních mnoho různých výrobků starých i nových. Vystaveny jsou tu talíře a nádoby z čínského poculánu, který se dovážel v 16. století z Číny do Evropy. Číňané již od dávných dob vyráběli porculánové zboží, které při prodeji v Evropě vyvažováno zlatem. Výrobky porculánové velice

zamlouvaly se svým pěkným zevnějškem, a proto nelze se diviti, že záhy prováděny četné pokusy, kterých se zúčastnili první technologové tehdejší doby, jichž snaha směřovala k tomu, by porculán vyrobili. Všechny provedené práce a podniky minuly se cile. Náhoda však přispěla k tomu, že zcela neočekávaně podařilo se vyrobiti porculán v Evropě a vynálezcem toho byl alchymista Böttger.

O Böttgerovi rozšířena byla pověst, že z olova dovede vyrobiti zlato. O tom dověděl se Pruský král Bedřich. Týž dal si alchymistu představití a ukázati jím vyrobené zlato. Poněvadž Böttger věděl, že nebude moci vyhověti nadějím v něho kladeným, uprchnul do Vitemberka, odkud jej král Saský a Polský Bedřich August dal odvézti do Drážďan. Z Drážďan potají převezen Böttger na pevný Králův kámen. Při pracích, které Böttger v kuchyni alchymistické prováděl, podařilo se mu vyrobiti hmotu temně hnědou, jež s ostatními vlastnostmi podobalo se porculánu. Již po roce vyráběl Böttger z hlíny na hradu Míšeňském nedaleko Drážďan nádobí červenohnědé, jehož výroba prováděla se zajisté ve značném množství, poněvadž je nalézáme z té doby téměř ve všech velikých museích.

Když nalezeno ložisko kaolinu *) u Švarcenberka, podařilo se Böttgerovi vyrobiti porculán bílý. Pověst vypravuje, že ono ložisko bylo objeveno náhodou. Kovář Jan Šnorr kdysi prý zahlédl, jak koně před kovárnou přivázaní vyhrabali bílou hlínu. Prohlížel ji blíže a tu mu připadlo, že by se jí dalo upotřebiti k pudrování vlasů, jak tehdáž bylo zvykem. Čistil hlínu, plavil ji a sušil a prodával za pudr, který záhy vytlačil mnohem dražší moučku pšeničnou. Böttgerovi dostal se kdysi Šnorrův pudr do rukou i zkusil jej zpracovati na porculán, a to s nejlepším zdarem.

Zajímavé sbírky spatříme na vysoké škole zemědělské. Sbírký týkají se zemědělství, zpracování půdy a využitkování jí. Volba rostliny, kterou lze s prospěchem pěstovati, jest podmíněna půdou. Rolník musí půdu dříve znáti, než může nadíti se jejího zužitkování. Nejen o povrchu ornice, ale i hlouběji má sáhati známost povahy půdy vůbec. O tom podávají pěkného přehledu vrtáním získané vzorky, uložené ve skleněných válcích, na nichž lze pozorovati jednotlivé vrstvy a přechod jedné vrstvy v druhou. Aby se poznaly výsledky nabyté pěstováním obilnin na různých půdách,

*) Porculánová hlína.

konají se tu pokusy, které rovněž na příslušném místě jsou vyloženy. Pro hospodáře vystaveno jest i oddělení, v němž děje se upozornění na umělá hnojiva, kterých se nyní ve velkém množství upotřebuje, a jimiž podávají se rostlině výživné látky, aby tato dobré semeno přinášela, a tím aby práce rolníkova také byla odměněna.

Jakých strojů užívá rolník v hospodářství, o tom poučuje nás sbírka přístrojů. Škodlivá zvířata a škodlivý hmyz poznáváme ve sbírce živočišné. Tu však není zapomenuto ani na hmyz užitečný, jako jsou včely a hedvábníci. V místnostech vyhrazených výstavě rostlin jest každá rostlina do podrobnosti provedena.

Ze středověku hojnost předmětů nalézáme v museu zřízeném v bývalé staré radnici Kolínské. Několik sálů vyplněno jest předměty odnesenými z kostelů katolických, jež přeměněny v kostely protestantské. Nesčetný jest počet obrazů, mešních rouch, kalichů, ostatků svatých. Dále však jsou tu i předměty bronzové, hliněné a železné z dob pohanských.

Radnici Kolínskou navštívil jsem za tím účelem, abych si vymohl přístup do Berlínských vodáren, z nichž se město zásobuje vodou. Voda přivádí se do Berlína z rybníků, jimiž jest Berlín obklopen na severní straně. Aby

voda z rybníků čerpaná byla úplně čistou, cedí se dříve, než přijde do městského potrubí. Čistění provádí se v nádržích, které jsou do jisté míry vyplněny u spodu hrubým křemenem, na který uloží se vrstva křemene v kusech velikosti vlašského ořechu, a na ten posléze dává se značná vrstva vypraného písku.

Voda musí vyznačenými vrstvami prosakovati. Při tom zadrží se v písku z vody přimísené ji nečistoty. Vyčistěná voda hromadí se ve velikých nádržích, z kterých rozvádí se troubami do města.

Užitečným způsobem zbavil se Berlín i nečistých odpadových vod, které se odvádějí z města kloakami. Odpadové vody přicházejí daleko za město. Tam se jich upotřebuje k zavlažování rovin porostlých travou, anebo zavodňují se jí záhony posázené zeleninou. Cesty mezi poli a lukami zdobeny jsou stromy, poskytující výborného ovoce.

Bohatý materiál rostlinopisný najdeme v botanické zahradě, umístěné na konci třídy Postupímské. Rostliny pěstují se na záhonech a polích. Každé oddělení jest přesně ohrazeno. Na tabulkách udáno jméno rostliny a zároveň také vyznačeno její zeměpisné rozšíření.

Aby však i ty rostliny, které nesnesou podnebí severnější, byly zastoupeny, vynášejí se

ze skleníků a v létě ponechávají se tak dlouho na přiměřených místech, dokud není se obávat, že by vzaly zkázu. Různé rostliny, které vyžadují po celý rok vyšší teploty, udržují se ve sklenicích, jichž jest tu několik.

Přeplněn bývá obecněstvem skleník, v němž pěstuje se „Viktoria regia“, když roznese se zpráva, že rostlina tato kvete. Skleník má polokulovitý poklop, pod nímž jest zděná, vyceментovaná nádržka o průměru 12 m. Uprostřed nádržky jest nádoba se zemí, do níž se zasazují z vyklíčeného semena - vypěstované rostlinky.

Mladé listy jsou ploché, starší mají značně ohnutý okraj a dosahují až 2 m v průměru. Rostlina kvete pouze za doby noční. První noc otevřený květ jest bílý a šíří silnou vůni. K ránu se květ uzavře a až večer se opět otvírá, a při tom lze pozorovati, že nabyl barvy načervenalé. Po druhém dni počíná květ vadnouti a zaniká.

Se zmíněnou rostlinou sdílí skleník Indům posvátný „lotos“ a dále naše lekníny a některé láčkovky. Tyto mají na konci listů zvláštní nádobkovité útvary. Když přihodí se, že do nádobky vnikne hmyz, nádobka se uzavře, a čím rychleji hmyz se pohybuje, tím pevněji jsou nádoby uzavřeny.

Neobyčejnými rozměry vyniká dům palmový, ve kterém chovají se obrovské palmy, stro-

movité kapradiny, cykasy, banany, bambus. Až k samým vrcholům palem možno vstoupiti po točitých schodech a obejiti jejich koruny s libovonným květem nebo požehnanou úrodou.

Obrazotvornost vybájí si tu mžikem kraj tropického pásma. Tu spatřujeme nejstkvělejší výkony a zázraky, jimiž příroda okouzluje vnímavého člověka.

Obchodní ulicí Berlínskou jest ulice Lipská. Tu usazení jsou penězníci i velkoobchodníci, kteří mají vliv na běh některých odvětví obchodních. Tu mají boháči své kanceláře a obchodní místnosti. Zde schází se každodenně na tisíce dělníků a úředníků obchodních, kteří bydlí v blízkých předměstích a vesnicích, kam je nouze o byty vypudila, a kteří každodenně ráno přijíždějí sem za svým povoláním. Sem spěchá každý, kdo chce něco koupiti.

Bohatší zastavují se v Lipské ulici, chudší však uchylují se do blízké postranní ulice, kde laciněji lze koupiti obstarati. Lesknoucí se výkladní skříně a obrovské tabule vývěšné pokrývají zdi domů až do čtvrtého poschodí.

Za večerní doby osvětlují přecetná světla nejen vnitřek obchodů, ale vrhají též jasné světlo na chodníky a do ulice. Ulice Lipská svou živostí upomíná na Pařížské boulevardy. *)

*) Čti bulváry.

Z velkých veřejných budov v Lipské ulici jmenujeme říšskou poštu, v níž jest umístěno poštovní museum. Po dva dny v týdnu povolena jest návštěva poštovního musea, v němž lze spatřiti zařízení poštovní od nejstarších dob až po naše časy.

V doby cestování po poště uvádí nás vystavené poštovní vozy. Od jednoduchých vozíků o dvou sedadlech jsou tu všemožné druhy až k povozům pro větší společnosti. Mimoděk pomyslíme, že v takové uzavřené káře cestujícím mnohdy i několik dní ve dne v noci vyseděti bylo bez přestání, chtěl-li se dostat na určité místo. Co vytrpěli asi v zimě! Jaké radostné cestování bylo, když se kolo zlámalo nebo i vůz převrhnul. O tom všem jen domysl dává nám jisté tušení. Kromě poštovníctví i telegrafie a telefonie jsou zastoupeny. Nezapomenuto ani podmořského telegrafu, který umožňuje rychlé spojení mezi Starým a Novým světem, když se nějaké důležité události sběhnou.

Prostranná místnost vyhrazena jest poštovním známám. Cena této sbírky jest patrna, uvedeme-li, že na př. všechny poštovní známky pruské z r. 1851 stály 300 zl. a první poštovní známka, prodávaná za 3 pfenigy, koupěna byla za 90 zl. Na celé zeměkouli jest více než 5.000 poštovních známek, z nichž připadá na Evropu 3.000 čísel.

V letní době spěchají nepřehledné zástupy výletníků do živočišné zahrady anebo na tak zvanou Hasenhaide.

V živočišné neb zoologické zahradě dává si dostaveníčko lepší Berlínská společnost. Za zvuků vojenské kapely prochází se obecenstvo ve stinném loubí a na stinných procházkách, které vedou dále kol ohrad a klecí, v nichž chovají se zvířata. Některé pavilony vynikají nádherou a nákladem. Sloni obývají v budově, vystavěné ve slohu siamském, pro žirafy zřízen palác v slohu maurickém. Největší díl navštěvovatelů hromadí se před mřížemi lvů a tygrů. Tyto šelmy jsou známy všem již ze škol. Každý ví o nich něco zvláštního a zábavného. Opičí dům jest zábavným místem mládeže. Medvěd uspokojuje všechny, zajímá, obveseluje příchozí. Jest nejoblíbenějším zvířetem zoologické zahrady. Obojstraně pozorují se jako dobří známi, což ovšem nijak by nevadilo, by huňáč i nejdéle známého roztrhal, kdyby se k němu dostal za ohrazení.

Mnohem volněji pohybuje se obecenstvo na Hasenhaide. Tam ubírají se každou neděli malé výpravy obyvatelstva, tvoříce někdy až nepřehledné proudy výletníků. Zastoupena jest hlavně občanská třída Berlínského obecenstva. Na Hasenhaide udržel se dosud prastarý způsob:

jak předkové nynějších Berlíňanů na výletech se chovali. Upozorňuje nás na to často opakující se nápis, umístěný nad vchodem restaurací: „Zde si mohou rodiny uvařit kávu.“ — Také nyní připravují si rodiny Berlínské kávu v restauracích za mírný poplatek.

Na podzim bývá zakotveno na Správě mnoho lodí, které jsou plny ovoce, jež se sem přiváží z Čech. Skoro všechno ovoce, které se urodí v severních Čechách, vyváží se do Berlína, kde se prodává mnohem laciněji než na místech kde bylo trháno.

Na Čechy, kteří se sem uchýlili po bitvě na Bílé Hoře upomíná název náměstí „Pod lipami“. Tu se usadili čeští vystěhovalci a založili si obchody, krámy, podobně jako ve třídě Lipské a Vilémově. Avšak i v okolí Berlína byla převážná většina českého obyvatelstva v Rixdorfu a v Nové vsi, kterouž poslední osadu zovou Němci Nova-wes — Neudorf. Na hřbitově Rixdorském dosud čteme na náhrobcích česká jména a i několik českých nápisů z dob, když ještě mluvilo se u Berlína jazykem českým, který však podařilo se po neunavném pouštěním úplně potlačit.

Paříž.

Konečně po dvouměsíčním pobytu v jižní Belgii přibyl jsem do Paříže, tohoto veleměsta evropského, jež čítá přes 2 $\frac{1}{2}$ mil. obyvatel, kteří sídlí na obou březích Seiny.*) Město obehnané jest hradbami, k jichž ochraně na zevnější straně stojí menší pevnosti, z kterých nejvýše leží Mont Valérien. Z bývalých hradeb starého města utvořeny jsou nyní široké ulice, zvané boulevardy **) které tvoří dva věnce nejživějších míst.

Život v Paříži po celých 24 hodin denních jest hlučný, nikdy úplně neutuchne. Denní pořádek jest zcela jiný než u nás. Časně z rána dovážejí do města z venkova potraviny a jiné zásoby. Před 9. hodinou potkáváme na ulicích většinou jen lid pracovní, zaměstnaný po případě čistěním, kropením ulic a vykonáváním

*) Čti Sény.

**) Čti bulváry.

namáhavých prací. K 9. hodině probuzená Paříž počíná otvíratí krámy a závody. Na všech stranách pohybují se zástupy lidu, ubírajícího se za svým povoláním. V té době zasedá také Pařížan ku snídani. Kavárny a restaurace na čas oživnou. Noviny jdou z ruky do ruky. Hovor o událostech minulého dne sběhlých prošlehá se všech stran zprávy v listech uveřejněné. Ke 12. hodině jest obyčejem druhé stolování, zvané snídani na vidličku; po třetí, a to k obědu, zasedá se o 7. hodin večer. Po 8. hodině ubírá se obecnstvo do divadel a koncertních síní, v nichž setrvává přes půlnoc.

Procházeje se Paříží, jest člověk unesen každým krokem všim tím, co lidský duch ve všech jemu přístupných oborech od staletí byl vytvořil. Paříž jest obrázkovou historií lidské vzdělanosti. Strany této obrovské knihy jsou zdobeny nesčetnými příklady a zkouškami. Jest to především stavitelství města samého, a to: nádherný a památný chrám Notre Dame,*) věž sv. Jakuba, podivuhodných rozměrů, bez patrného účelu, kostel sv. Magdaleny, Louvre,**) tento pyšný palác, v kterém se zobrazuje nádherná, přepychem dýchající království, Palais Royal ***)

*) Notr Dam.

***) Luvr.

***) Palé Royal.

Paříž: L'arc de triomphe de l'étoile.

se svými zahradami — jako smaragd v hromadě žuly, kus přírody uprostřed hustých stromů, arc de triomphe,*) pod jehož hlučícím obrovským klenutím tichá ozvěna hřmění děl u Slavkova zaznívá a jehož pyšné poměry zahánějí vítězné pomníky starých římských válečníků, nekonečná sloupořadí v rue de Rivoli, v kterém i za nejparnějších dnů tak příjemně lze se procházeti ve stínu, smělé kopule kostela invalidovny a Pantheonu, které své okrouhlé hlavy k nebesům pozdvihují, široké boulevardy, v nichž pohybuje se na tisíce lidí ve dne v noci jako proudy mocného veletoku, rozlehlá náměstí s vodojemy a vodotrysky, bohatě sochami zdobenými, štihlé sloupy, které velké události z dějin francouzských obnovují v mysl, konečně sta a sta veřejných i soukromých budov, které dělají z Paříže museum stavitelské. Tu jsou také velké stavby veřejného užitku: obrovské tržnice, podzemní kanály, četné památné mosty, vědecké i umělecké sbírky, vědecké ústavy a laboratoře.

Obraz, který nikdo nezapomene, kdo jej uviděl jenom jednou, jest pohled na ulici od kostela sv. Magdaleny k Chateau d'eau.**)

Před udiveným zrakem rozvine se až do mlhovité

*) Ark de triomf.

**) Šató d'ó.

mizící dálky nekonečná vyhlídka na kamenné paláce, jichž bohatá průčelí jsou vyzdobena okrasami umělého stavitelství. Ve výkladních skříních lesknou se mistrné výtvary umělecké : průmyslové, výstavy obrazů, bronzových a zlatých soch. Kavárna jest tu vedle kavárny, a u stolků sedí v řadách na chodníku nastavených četní hosté, kteří tu sedí po celý den, pohlízejíce na pestrý pohyb. Přejdeme-li na levý břeh Seiny, změni se rázem obraz Pařížského života. Překvapeni jsme tak, že mohli bychom věriti, že ocitli jsme se v jiném kraji. Tu není pestrých i bohatých výtvorů stavitelských, boulevardů a moderních ulic, tu není nepřetržitá řada lesknoucích se krámů a obchodů, aniž je slyšeti hrčení jedoucích povozů, to vše zůstalo na druhém břehu řeky. Na levém břehu Seiny spatřujeme tiché a čisté ulice, kterými bez hluku prolétne tu a tam jedoucí kočár. Po chodnících poměrně málo chodců se ubírá. Domy jsou omšené a zdají se poukazovati na stáří; na nich nejsou rozvěšeny tabule obchodníků a živnostníků, ale za to neujdou naší pozornosti nad oblouky bran a vjezdů zasazené kamenné šlechtické znaky. Ocitli jsme se ve čtvrti, obývané šlechtou v předměstí St. Germain,*) které bývalo jindy srdcem Paříže.

*) San Žermén.

Avšak již dosti těch vzpomínek, raději vykonáme cestu po Paříži, bychom ji důkladně seznali.

Navštívme nejprve palác Louver, který chová ohromné poklady historické, archeologické a umělecké. Jednotlivé místnosti musea pojmenovány jsou dle bývalých panovníků a umělců francouzských, anebo nesou jména bohů a bohyň řeckých i římských.

V přízemí umístěny jsou sbírky egyptských starožitností. K starožitnostem těm řadí se památky po Feničanech, Assyrech, obyvatelích malé Asie a pak nekonečná řada soch a uměleckých děl po starých Etruscích, Řecích a Římanech, zastoupených nejkrásnějšími předměty, jaké až na naši dobu se zachovaly. Základ k těmto sbírkám učinil Napoleon Bonaparte, který na svých válečných taženích sbíral cenné předměty a je do Paříže dopravoval.

V prvním poschodí Louveru těší se největší návštěvě domácích i cizinců obrazárny. Zde nalézáme díla prvních malířů celé Evropy všech škol a všech věků. Perly této sbírky soustředěny jsou v „Salon carré“, kde Rafael, Tizian, Rubens, Murillo, Rembrandt, Leonardo da Vinci, Holbein atd. skvějí se vzácnými vzory. K obrazárně řadí se sbírky kreseb tužkou provedených, jež také od vynikajících malířů pocházejí

a přes 35.000 čísel vykazují. Veliká část jich jest vystavena za sklem. — V dalších sálech nalézáme předměty ze slonoviny, skla, francouzského porcelánu, majoliky a terracotty.*)

Druhé poschodí Louveru obsahuje kresby, obrazy a pak námořnické a ethnografické museum, v kterém jsou uloženy hlavně kořisti z válek indických, čínských a japonských.

S Louverem sousedí Tuillerie,**) velice památne v dějinách francouzských. Se stavbou tohoto obrovského paláce počato v 16. století. Palác sloužil francouzským panovníkům jen za příležitostné obydlí. Teprve Ludvík XVI., přiveden byv Pařížskou luzou z Versaillesu***) do města, přinucen byl zde obývati a byl často předmětem a svědkem nejhorších urážek. Když pak dne 10. srpna r. 1792 vzbouřenci republikánští přihnali se k paláci, opustil král s rodinou tajně zámek a utekl se do místností, kde zasedal zákonodárny stav, odkud pak jako zajatec odveden byl do vězení a později stat. Stálou residencí staly se Tuillerie dnem 1. února r. 1800, kteréhož dne poprvé tu bydlil konsul a pozdější císař Napoleon I. Po něm sídlil zde Ludvík XVIII., dále Karel X. a pak Ludvík

*) Terrakotta, pálená hlína.

**) Tyllerý.

***) Versailu.

Filip až do dne 24. února r. 1848 v Tuilleriích obýval. Také Napoleon III. oblíbil si je za svou residenci. Ale když opustil palác, by převzal r. 1870 vrchní velení nad vojskem bojujícím proti Prusům, přestaly býti Tuilleries sídlem korunovaných obyvatelů. V r. 1870—71 zuřivá komuna, která měla správu města v rukou, vidouc, že se déle při vládě neudrží, uzavřela v tajné schůzi zničení nej přednějších staveb Pařížských. S Tuilleries učiněn počátek. Soudky prachu a hořlavých látek, napitých petrolejem. rozděleny na různých místech a zapáleny. Oheň v brzce se rozšířil, a veškeré namáhání hasičů ukázalo se marným, neboť veliká část budovy zničena plameny.

Na západní straně Tuillerií rozkládá se zahrada vždy přístupná obecnstvu a od Pařížanů hojně navštěvovaná. V hodinách poledních bývá zahrada až přeplněna Pařížskou mládeží, která se tu baví hrou. Dvanáctá hodina oznamuje se výstřelem z děla, jehož náboj zápálí se účinkem tepelných slunečních paprsků, které se hromadí čočkou v ohnisku. Když se slunce octne nejvýše na své denní dráze, tu ohnisko dopadne na pánvičku, v níž jest uložen střelný prach. Teplem vyvozeným soustředěných paprsků v ohnisku chytne prach, a rána se vypálí.

Nejkrásnější náměstí Pařížské „Place de la concorde — náměstí svornosti“ zdobeno jest osmi sochami, představujícími města francouzská. Mezi sochami jest i socha města Strassburku, která jest po celý rok úplně zahalena černým závojem. Zahalení sochy znamená žal Francouzů nad ztrátou zemí Elsas a Lotrinska, které roku 1871 Prusové si přisvojili po válce s Francouzi vedené, v níž národ Francouzský utrpěl tak citelné porážky. Francouzi však doufají neustále, že opět nadejde doba, kdy budou moci sochu černého závoje zbaviti a u ní slaviti slavnost pořádanou na památku nového spojení výše jmenovaných zemí s Francií.

Uprostřed náměstí Place de la concorde*) vypíná se 22·8 m vys. a 250.000 kg těžký obelisk**) z Luksoru,***) z červené žuly, který popsán jest hieroglyfy.†) Výlohy s převezem z Egypta a s postavením spojené činily přes 1 mill. zlatých.

Náměstí svornosti jmenuje se i často v dějinách. Při zasnoubení Ludvíka XVI. s arcivévodkyní Marií Antonii dne 30. května r. 1770 vypálen tu ohňostroj, při kterém zpět vyraže-

*) Place de la konkord = náměstí svornosti.

**) Obelisk jest vysoký kamenný sloup, ve výši súžený.

***) Luksor, ves v Egyptě na břehu Nílském.

†) Hieroglyfické písmo sluje písmo obrazové.

jící rakety způsobily takový zmatek mezi diváky, že množství jich spadlo do příkopů náměstí obklopujících; přes 1200 lidí přišlo o život a 2.000 jich těžce raněno. Dne 21. ledna 1793 odpraven tu Ludvík XVI. a dne 16. srpna téhož roku jeho choť, po níž následovali ostatní členové a přívrženci královské rodiny. Činnost tribunálu revolučního byla ohromná, neboť během 14 měsíců vykonáno zde přes 1200 odsouzení a v posledních šesti týdnech před pádem Robespierrovým deně 50—80 osob, jichž jmění připadlo státu, skonalo tu na popravišti. Avšak i osnovatele těchto krvelačných hodů, Robespiera *) stihla odplata, neb týž dne 28. července r. 1794 s 82 soudruhy zde dokonal.

Proti zahradě k Tuilleriím přiléhající ústí ulice z náměstí Vendomského, **) v jehož středu stojí 44 m vysoký a 4 m průměru mající Vendomský sloup, napodobení to sloupu Trojanova v Římě, zhotovený za císaře Napoleona I. na památku vítězství r. 1805 nad Rusy a Rakusy dobytých, jich 1200 děl poskytlo kov k liti potřebný. V r. 1871 strhli jej komunisté na návrh malíře Courbeta, avšak později opět, poněvadž se všechny části našly, postaven na původním místě.

*) Robspjér.

**) Vandomského.

Pokračování náměstí Place de la concorde tvoří pole Elysejská — Champs Elysées,*) rozsáhlá to stromořadí, která se rozkládají až k vítěznému oblouku Arc de Triomphe. Vítězný oblouk zbudován na nejvyšším bodu a konci Elysejských polí, takže jest z celého okolí Pařížského viditelný.

Stavba tato, již započal Napoleon I. r. 1806, dokončena byla teprve r. 1836. Bohaté skulptury**) představují některé výjevy z jeho doby. Na římse zaznamenáno 30 hlavních bitev Napoleona I. a v klenutí oblouku vypočteno dalších 142. K tomuto oblouku sbíhá se se všech stran 12 ulic, z nichž Avenue du bois de Boulogne***) vede do oblíbeného výletního místa Pařížanů, do lesa buloňského.

Park buloňský rozprostírá se mezi valy městskými a Seinou. Od té doby, kdy odevzdán městu Paříži lesík ve správu, věnováno mnoho pozornosti na jeho zdar a okrášlení. V nedělní době a na jaře, kdy se tu konají dostihy, nepřehledný počet povozů přiváží nové a nové návštěvníky, kdežto největší část jich spěchá sem pěšky, by vymanivše se z těsných ulic, pookřáli ve volné přírodě a při tom se i po-

*) Šan-Elysé.

**) Práce sochařské.

***) Avný dy boa de Buloň.

bavili. Někteří hoví si v kavárnách a restauracích, naslouchajíce hudbě, jiní opět projíždějí se na lodkách na jezeře a jiní zase ubírají se shlédnout zoologicko-botanickou*) zahradu „jardin d'acclimatation“. S ohromným nákladem vydržované toto oddělení má krásné sklenníky s tropickými rostlinami, že snadno lze se vmyslit, jak to vyhlíží v horkých krajinách, kde obrovské palmy a stromovité kapradiny patří mezi nejhlavnější předměty rostlinné. Poblíž sklenníků jest oddělení pro papoušky a dále akvarium,*) v jehož sousedství pohybují se v ohrazených oborách jeleni, klokani, vodní ptactvo atd., obdarováno bývajíc různými zákusky od navštěvovatelů. Pro radost dítek vydržuje správa slona, velbloudy a pštrosa, jež s nadějnou mládeží projíždějí po sadech.

Pro studující mládež zábavné a poučné jest umělecké a průmyslové museum, kde jsou sbírky strojů a modelů ze všech technických a přírodních věd a mezi nimi četné původní přístroje, jakých použito při bádání a zkoumání, jež často způsobily ve vědách veliký obrat. To platí zvláště o lučbě a fysice, neboť vidíme zde přístroje, kterých upotřebili Lavoisier, Gay-

*) Zahrada živočišná a rostlinná.

**) Vodní nádržka, upravená k chovu živočichů ve vodě žijících.

Lussac, Dumas a Regnault.*) Lavoisier, který naučil nás znáti poměr součástí vzduchu, složení vody a jenž dokázal, že ani nejmenší kapka vody nezmizela od stvoření světa s povrchu zemského, sestrojoval si sám přístroje, jež svědčí o jeho velikém důvtipu.

Ústřední tržiště Pařížské jest veliký shluk budov o železné a zinkové konstrukci, zaujímající rozlohy 88.000 m². Od časného rána až do 3—4 hodin odpoledne panuje tu čilý život, jaký jenom v Paříži jest možný, neboť povážíme-li, že město vydává za potraviny denně 1¼ mill. fr. lze snadno nabyti pojmu o pohybu, jaký v těchto místech vládne.

Co možno Paříži záviděti, to jsou skvostné trhy květinové, které děkují za své zřízení národní libůstce. Láska ku květinám ovládá všechny kruhy společnosti od nejvyšších až k nejnižším třídám. Květiny prodávají se nejen v hlavní tržnici, ale kromě toho jest i mnoho menších trhů. Tržiště vždy jest přívětivě vyzdobeno. Stromky, keře a květiny v hrncích tvoří ohrazení, za nímž sedí v řádách prodavačky kolem vodotrysku, jenž ochlazuje celé okolí do výše metanými vodními proudy.

*) Lovoasje, Gé Lysak, Dymá a Reňó, proslulí franc. lučebníci.

Nedaleko tržiště jest nově vystavěná radnice na místě sbořeniště z r. 1871. Radnice Pařížská byla vždy rozhodujícím místem v dobách rozmíšek a změn vlády. V r. 1870—71 zasedala v staré radnici republikánská vláda a pak komunisté, kteří vojsku francouzskému z Versailles do Paříže vniklému na odpor se postavili a v posledním zoufalém pokuse sousední domy zapálili a posléz i radní dům ohněm zničili, při čemž přes 600 vzbouřenců dilem v plamelech, dilem zbrani vojska zahynulo.

Velmi živou ulicí sv. Antonina přijdeme na náměstí Place de la Bastille,*) kde stálo vězení ve 14. stol. vystavěné, v němž úpěli státní vězňové a oběti stran, jež dostaly se k vládě. Světového jména získala si budova 14. července r. 1789, kdy vzbouřenci francouští přitáhli k pevnosti, po nedlouhém boji posádku o zbrojili, vězně propustili a vězení sbořili.

Na náměstí Bastilly ústící ulice de la Roquette**) vede k pověstnému hřbitovu Père Lachaise. Pozemek hřbitova náležel Jesuitovi P. Lachaise-ovi***), jenž byl zpovědníkem Ludvíka XIV. Na hřbitově odpočívají znamenití učenci, věhlasní státníci a udatní bojovníci.

*) Bastilj.

**) Roket.

***) Lašésovi.

Na ostrově Seinou utvořeném stojí kathedrála*) Pařížská Notre Dame. Budova vyniká mohutností. Nejkrásnější díl jest průčelí ze 14 stol., jehož konec tvoří dvě nedokončené věže. Vnitřek kostela má 5 lodí, každá loď měří v délce 127 m. V chrámě jsou sedadla ohrazená mříži; chce-li kdo při slavnosti sedět, musí dříve u vchodu zapraviti jistý poplatek.

I tato památná stavba v historii revoluční doby vyplňuje několik stránek. Ačkoliv republikánská vláda r. 1793 uzavřela kostel zničiti, byl brzy opět návrh ten zrušen, a budova přeměněna v chrám „uctění rozumu“.

V následujícím roce byl chrám uzavřen a teprve za Napoleona I. opět bohoslužbě navrácen.

Přestoupíme-li od Notre Dame na levý břeh Seiny, octneme se u musea de Cluny,**) na místě, kde stál palác Římského císaře Konstantina Chora, z kterého se zachovaly na naši dobu pouze lázně. Na zříceninách římských staveb vystavěli v 15. a 16. stol. opatové benediktinští malý zámek, který postoupili Francouzským králům. V revoluční době zámek jako jmění národní prodán a po mnoha držitelích dostal se v majetek du Sommerarda,

*) Hlavní chrám při sídle biskupa neb arcibiskupa.

**) Klyni.

pilného sběratele starožitností, po jehož smrti koupil získal stát budovu i sbírky, které dary neustále se rozmnožují. Zde uloženy jsou z minulých století i z nynější doby předměty kamenné, bronzové, ze dřeva a slonoviny vyřezávané, nábytek, čalouny, emaily, malby na skle, porcelánu a p.

Poblíž musea uvedeného jest budova university „Sorbonne“. Přednášky na universitě jsou bezplatné a veřejné. V ulici Rue des ecoles*) jest Collège de France,**) ústav to, v němž podobně jako na universitě konají se bezplatné přednášky pro dospělejší posluchače. Přírodovědecké přednášky konají věhlasní učenci v Jardin des plantes, jež skládá se z oddělení zoologického a botanického. Obě zahrady, zoologická i botanická, zpustošeny v r. 1870 a 1871 bombardováním od Prusů. V té době ze zvířinců odváděna zvířata k porážení, by jejich masem utišen byl hlad obležených obyvatel Paříže.

Mezi budovami na levém břehu Seiny budí pozornost přichozích Pantheon, na jehož místě stála z počátku kaple a pak kostel nad hrobem, tu r. 512 pochované sv. Jenovefy, ochrankyně města Paříže. Národní shromáždění r. 1791,

*) Ekól = škola.

**) Coléž de France.

opatřivši Pantheon nápisem: „Velkým mužům — vděčná vlast“, určilo jej za stánek zvěčnělých velikánů.

V r. 1851 zasvěcen však opět kostel sv. Jenovéfě, ale r. 1885 odstraněny z něho veškeré odznaky církve katolické, a chrám po druhé ustanoven k vystavení mrtvol a za hrobku výtečníků Francie. Počátek učiněn spisovatelem Viktorem Hugem. *)

Poblíž Pantheonu rozkládá se krásným parkem obklopený palác Luxemburský, který byl až do dob revoluce sídlem knížecím. Posledně obýval v něm hrabě Provenský, pozdější Ludvik XVIII. Konvent změnil jej ve státní vězení, v kterém byli žalařování: vikomte Al. z Beauharnais **) a choti Josefinou, pozdější císařovnou, choti Napoleona I., Danton, Robespierre a j. v.

R. 1795 zasedalo tu direktorium ***) a pak několik měsíců Bonaparte, jenž 1. února r. 1800 přesídlil do Tullerií. Za Napoleona III. určen palác pro zasedání senátu, který zde až do nynější doby jest umístěn.

V Luxemburském paláci jsou znamenité, obecnstvu přístupné sbírky umělecké. Vedle skul-

*) Ygo, francouzský spisovatel.

**) Vikont (šlechtic) z Bórné.

**) Ředitelství, správa; zde míněn sbor, který po svržení hrůzovlády se ujal správy země.

ptur hlavně obrazy žijících malířů jsou tu vystaveny a pak takových umělců, kteří se drží směru francouzského umění.

Na levém břehu Seiny zajisté každého cizince hned při prvním spatření poutá invalidovna, nad níž vypíná se pozlacená kopule dómu, v kterém pochován vítězný císař Napoleon I. V invalidovně, v níž přes 5.000 osob může býti ubytováno, jest pouze desetina míst obsazena, poněvadž vysloužili a sem příslušící vojini raději neodvisle své výslužné tráví. Vstoupíme-li do dvora, jsou po levé straně kuchyně, knihovna, jídelna pro vysloužilce, kdežto po pravé straně jest museum a zrovna proti vchodu kostel.

Museum zbrojní obsahuje historicky i umělecky cenné předměty válečné z různých dob a různých národů evropských a asijských. Zajímavá jest i sbírka vyzbrojených obyvatelů Evropy z pravěkých dob až na naše časy.

Kostel, který přiléhá k invalidovně, skládá se vlastně ze dvou částí: starého a nového, oddělených od sebe skleněnou deskou.

Starý kostel sv. Ludvíka vyzdoben jest prapory ruskými z Krymu, rakouskými z Italie, čínskými a americkými. Větší část těchto válečných kořisti zničena r. 1814, kdy na rozkaz

tehdejšího ministra vojenství Clarka *) na dvoře přes 1500 praporů z vítězných tažení Napoleona I. bylo spáleno, by se nedostaly do rukou Alliance. **)

Pod zlatolesklou kopulí dómu v sarkofagu ***) z červeného pískovce odpočívá Napoleon I. Ticho v kostele pannjící zvyšuje dojem nám pravíci, že nalézáme se poblíž tělesných ostatků muže, který rozhodoval nad osudem celé Evropy. Nyní tu klidně odpočívá. Nad vchodem do hrobky stkví se v kámen vytesané přání Napoleonovo: „Přeji si, aby mé tělesné ostatky odpočívaly na březích Sény, uprostřed národa Francouzského, který jsem tak miloval.“ Jako strážcové u vchodu do hrobky pohřbeni jsou miláčkové císařovi Duroc a Bertrand. Tento provázel císaře na všech válečných taženích, na Elbu a ostrov sv. Heleny, odkud převezl jeho tělesnou schránku do Paříže.

V postranních kaplích chrámu jsou pochoováni Vestfálský král Jérôme†) Bonaparte a Španělský král Josef Bonapart.

Poblíž invalidovny jsou kasárny vojenské a největší cvičiště, Marsovo pole, kterému v dě-

*) Klarka.

**) Alliance slul spolek mocnářů, zřízený na obranu proti Napoleonovi.

***) Hrobce.

†) Žeróm.

jinách francouzských věnováno jest několik vzpomínek. Na Marsově poli shromáždilo se dne 14. července r. 1790 na památku zboření Bastilly tisíce vlastenecky nadšených Francouzů z celé země, v jejichž přítomnosti král přísahal na nové vládní zřízení. Podobná slavnost konala se tu r. 1815 za Napoleona I.

R. 1867, 1878 a 1889 bylo místa Marsova použito k světovým výstavám. Z výstavy poslední zachovala se Eiffelova*) věž, 300 m vysoká. Jméno inženýra Eiffela zůstane navždy spojeno s nejskvělejšími výkony inženýrství našeho století.

Žádný popis nemůže podati jen přibližný nástin o rozměrech věže a dojmu, jaký nevidané sestrojení v nás vzbuzuje, když stojíce zrovna pod ní poprvé pohlédneme vzhůru. Účinek jest zdrcující, až omdlávající. Oko lidské jest příliš nepatrné k přehlédnutí rozměrů tak velikých. Velikolepý vodoměr uprostřed nádherného obloukovitého přepažení překonává svoji nádhérou.

Jiná zvláštnost z poslední Pařížské výstavy světové zachovaná, jest kluziště, na němž v letní době, kdy slunce praží palčivými paprsky, probíhají se bruslaři po lesklé hladině lední. Klu-

*) Éřlova.

zistě jest založeno uměle a záleží z nádrže vodou naplněné. Ve vodě nakladeny jsou trubice, jimiž provádí se čpavek.

Ztužováním ammoniaku ze stavu plynného v kapalný a později převáděním kapaliny ve stav plynný, docílí se značného snížení teploty, že voda trubice obkličující zmrzá a mění se v led.

Proti věži Eiffelově stojí na pravém břehu Sény Palais du Trocadéro. Budova vystavěná v slohu maurickém, a dvě věže zvyšují znamenitě dojem nádherné stavby, v které právě umísťují národopisné museum a sbírky sádrových odlitků.

Pod Paříží rozkládají se katakomby, tvořice pod městem rozsáhlou síť chodeb a větších menších prostor. Katakomby, dřívější kamenné lomy, zásobovaly již za římských dob stavitele budov stavebním materiálem, poněvadž poskytují výborného vápence, který na vzduchu tvrdne a veliké pevnosti nabývá.

Podkopáním města nastalo na mnohých místech snížení půdy a tím i poboření domů; proto musily různé ochranné práce býti podnikány, přilež stavěny, by se nebezpečí odstranilo. V r. 1786 i ze zrušených hřbitovů vykopané kosti sem zanášeny a v době hrůzovlády četné oběti do podzemních chodeb vmetány.

R. 1810 započalo se s úpravou katakomb, v nichž kosti složeny v hranice, a chodby učiňeny obecnstvu přístupnými.

Ke katakombám řadí se kloaky, jimiž odvádějí se z města nepotřebné vody. Poněvadž podzemní chodby mají značné rozpjetí i výšku, upotřebilo se jich k uložení trub, kterými se přivádí pitná voda. Dále v kloakách jest potrubí pro rozvádění plynu, na stropě jsou upevněny telegrafní a telefonní dráty.

Předměstím Pařížským, byť i vzdáleným, jest město Versailles, čítající na 100.000 obyvatel. Pohodlně lze se dostat do místa po koňské dráze, která vede až k bývalému královskému hradu. Zprávy zachované o stavbě zámku jsou přímo báječné. Tak jest - zaznamenáno, že 36.000 lidí a 6.000 koní současně bylo zaměstnáno při uspořádání zahrad, procházek a cesty do Paříže a postavení vodovodu.

Od r. 1682 stal se Versailles stálou residencí královskou až do 5. října r. 1789, kdy odtud odveden Ludvík XVI. luzou pařížskou do Tuilerlí.

Na dvoře, který jest oddělen od place d'armes*) železnou mříží, stojí dvě řady soch fran-

*) Plás darm.

francouzských králů a vynikajících osob novověku a uprostřed bronzová socha Ludvíka XIV.

Místnosti zámku jsou nyní vesměs obecenstvu přístupny, neboť chovají historické museum, do kterého snešeny předměty z Louvru a jiných zámků za Ludvíka Filipa, jehož veškeré zařízení stálo na 15 mill. franků.

V přízemí kromě obrazů nalézáme i sochy výtečníků a jenerálů francouzských. V prvním poschodí nádherným vyzdobením vše ostatní převyšuje velký sál, odkud rozkošná vyhlídka otvírá se na zahrady Versailleské.

Památnou jest místnost tato i tím, že 18. ledna r. 1871 mezi 12. a 1. hodinou polední u přítomnosti četných knížat, ministrů a vojenských hodnostářů svolán zde Pruský král Vilém za císaře Německého.

Rovněž v prvním poschodí zachovány jsou místnosti, v nichž obýval Ludvík XIV. Z balkonu, který s místnostmi souvisí, oznamoval vždy první komorník smrt královi lidu slovy: „král jest mrtev!“ při čemž zlámal hůlku a zároveň hned jinou hůlku vzav do ruky, provolával nastoupení nového panovníka zvoláním: „Ať žije král!“

Zahrady Versailleské lze z většího dílu přehlédnouti ze zámecké terassy. Každé oddělení zahrady má své pojmenování a zvláštní uspo-

řádání, čehož i napodobitelé sadů Schönbrunnských u Vídně přesně šetřili. Největší přitažlivost pro Pařížany mají v zahradách zřízené vodotrysky.

Tak zvané „velké vody“ užívá se vždy první neděli v měsících od května do října, a ačkoliv pouze jednu hodinu trvá, stojí přes 10.000 franků. Skleníky se zahradou sousedící ukrývají oranže, z nichž některé dosáhly přes 450 let stáří.

Londýn.

Opustiv město na Sekvaně, kónal jsem cesty po Belgii a Hollandsku, po nichž rozhodl jsem se v Tilburku navštívit Anglii a pobýti delší čas v Londýně.

Za krásného jitra, kdy slunce již na obloze nebeské vytknutou drahou se ubíralo, ujížděl jsem s vlakem ku břehům moře Severního.

Krajina v Hollandsku, všude jednotvárná, rovinná, kde pouze mezi písčinami bažinatá místa, malé lesíky, louka a pole se střídají, neposkytuje mnoho poutavého, nanejvýš větrné mlýny, jež dodávají nizozemskému venkovu zvláštního rázu. Z vlaku pěkně se vyjímají čisté domky, na jichž pořádek dbají švarné Holanďanky, které dosud houževnatě drží se svého národního kroje, jenž vyznačuje se bohatými zlatými ozdobami a krajkami.

Za Middelburkem začalo se objevovati mořské pobřeží, které osvětleno jsouc nesčíslnými světly, poskytovalo veselého vzezření.

Z majáku města Vlissingen široko daleko na pevninu i do moře vrhaly se světelné paprsky, sloužice přípluvším lodím za vodítko ku přístavu. Brzy potom zastavil se vlak, a cestující opustivše stanici, spěchali na parník, by započali si postel, neboť za noci měli jsme přeploviti moře, oddělující pevninu evropskou od Anglie. Zatím byla dopravována na loď zavazadla.

Když poslední kufr se dostal na určené místo, dal parník pišťalou znamení k odplutí, a již počala loď, obrátivši se předkem na moře, brázdit v hladině vodní a ubírat se na západ.

Čím více jsme se vzdalovali od pobřežních světél, tím více začali se cestující shromažďovati v jednotlivé skupiny. Zábava byla nenucená. Následkem pěkného počasí bylo vše v dobré míře. Rozhovor točil se hlavně o cestování. Čas rychle ubíhal, že ani jsme nepozorovali blížící se půlnoční hodinu. Potom teprve odebrali se cestující do kajut, aby po neustálé jízdě trochu si odpočinuli.

Již o půl šesté hodině ranní počal opět život na lodi. Někteří cestovatelé byli zaměstnáni úpravou oděvu, jiní zasedali k snídani a četní

již procházeli se na palubě, by spatřili vystupovati na obzoru anglické břehy. Jako oznamovatelé bližící se země objevily se nejprve rybářské lodice, na nichž rybáři lovem zaměstnaní hbitě se oháněli. Brzy pak i mořské plactvo poletovalo nad mořskou hladinou, a pak již v obrysech vyčnívaly z vod výběžky ostrova, který po dvakrát navštívil Julius Caesar a nazval jej „Ostrovem svatých“.

Netrvalo dlouho, a parník blížil se ku přístavišti v Queenborough; *) po trojím zapísknutí přistáli jsme u samého břehu. Nejprve bylo všem projiti celnicí, kde věci clu podléhající se prohlížejí; potom odebrali jsme se ku rychlovlaku, jenž připraven čekal na své hosty. Vlak unašel nás pak úrodnými nivami, zahradami a chmelnicemi ku hlavnímu městu. Minuvše Chatham, **) octli jsme se v předměstích Londýna, za kterými se objevilo nepřehledné množství domů. Viděli jsme již z dále toto obrovské město, zahalené v oblacích páry a dýmu, unikajících z tisíců komínů. Když vlak přešel po mostě vedoucím přes Temži, ukončil jsem cestu po dráze na stanici Viktoria.

Úplně jsa neznam a nikým neočekávan, ocitnul jsem se v millionovém městě, v kterém pa-

*) Kvínbero.

**) Čatém.

Londýn: British-Museum.

nuje překvapující pohyb, jakým se ani Paříž vykámati nemůže.

Nerozmýšleje se dlouho, vydal jsem se pěšky do středu města, bych je poněkud seznal. Později použil jsem k tomu i omnibusu, kde sedě na imperialu,*) přehlídl jsem tu rozmanitost, střídající se v ulicích londýnských.

Město Londýn, které s předměstími na 5 milionů obyvatel čítá, protéká řeka Temže, dělicí je na severní a jižní část. Severní díl města ukrývá bohaté sbírky, musea, umělecké a přírodní výstavy, paláce a divadla, jež každoročně vábí návštěvovatele, spěchající sem z evropské pevniny, by shlédli poklady, které v žádném jiném místě v takovém množství nejsou nashromážděny.

První starostí každého cestujícího jest zaopatření si bytu, při jehož volbě potřebí trochu opatrnosti, by nebyl příliš vzdálen od středu města a tak byl poblíž uměleckých památek a zábavných míst.

V hotelech jest ovšem byt dražší než v domech soukromých, ale za to může se tu cizinec pohybovati úplně volně, a proto také dal jsem přednost hotelu, který časně z rána jsem opustil a pozdě večer po celodenní prohlídce města vyhledal.

*) Vrchní část vozu se sedadly.

V Londýně lze pozorovati, jakou cenu má čas. Vše spěchá za svým povoláním. Tu nevidíme onu pomalou a loudavou chůzi, jaká u nás má snad způsobiti dojem vážnosti. Tu naopak jest všude chvat. Připadá to, díváme-li se na ubírající se kolem obecenstvo, jakoby všichni spěchali na nádraží a obávali se, že se opozdí, a vlak jim ujede.

Již při první vycházce městem zdá se nám vše jiné než na pevnině evropské.

Hlavnější ulice jsou dlážděny dřevěnými špa-liky. Tím docílí se nejen pohodlnější jízdy v kočáře, ale zároveň také udusí se hrčení, kterým prozrazuje se každý blížící se povoz, pohybuje-li se po dlažbě kamenné. Kromě toho lze takové ulice i snáze čistiti.

Podívaná jest na směs povozů různých zařízení, projíždějících ulicemi. Zvláště rychle uhání lehký vozík o dvou kolech, zvaný cab (keb). Povoz ten jest pouze napřed otevřen a má sedadlo pro dvě osoby. Kozlíku napřed není. Kočí sedí na zadní části vozíku. Nad sedadly jest stříška, tak aby kočí mohl mluvit s cestujícími; tu otevře ve stříšce poklop a jím domlouvá se s těmi, kteří sedí v cabu.

V středu Londýna jsou hlavně krámy, obchody, peněžní ústavy. V té části, kde jsou obchody, a doprava jest příliš hlučná, zámožní

nebydlí. Majetníci velkoobchodů mají obydlí na předměstí, kde na mnohých místech vládne hrobové ticho. Tu před každým domem, v němž obývá obyčejně jenom jedna rodina, jest malá zahrádka. Za domem rozkládá se zahrada větší, kde hraje se hra lawn tennis,*) která nyní i u nás pozvolna do škol se zavádí.

Jakkoli v Londýně žebrota není dovolena, hledí chudí různým způsobem ucházeti se o podporu. I v nejživější ulici spatříme najednou na chodníku křídou vykreslený nějaký obraz a blíž něho nápis: „Mějte útrpnost subohým maliřem.“ Maliř nedaleko sedí ztrnulý. Klobouk má vedle sebe, a několik měděných mincí v něm poukazuje dosti zřetelně, jaký skutek milosrdný máme vykonati.

Mladší pokolení vyvine horlivou činnost, jakmile z tiskárny jsou vydány odpolední časopisy. V ulicích rozléhá se křik k ohluchnutí. Každý prodavač novin hledí co nejvíce čísel odbyti. Při tom malým upozorněním některých nejnovějších zpráv chce přivábiti kupce. Když pak skutečně čísla odbyl, prchá co nejrychleji od těch, kteří list koupili a kteří marně pátrají po oné vzrušující zprávě, jež ve sloupcích časopisu obsažena býti má — ale není.

*) Lon tennis, zvláštní hra míčem.

K význačným osobám ulic Londýnských patří cídiči bot. Na některých místech zdržují se jich zástupy; jsou to většinou mladí hoši od 18 let. Od svých vydržovatelů dostávají stravu, byt i oblek, ale za to jsou povinni odváděti jistou část ze svých příjmů.

K rozšíření oznámení a doporučení upotřebují obchodníci různých více méně nákladných způsobů. Lacnějšími ohlašujícími prostředky jsou sandwichové,*) kterých obyčejně kráčí více za sebou v řadě. Každý sandwich má na prsou a na zádech na prkně přilepený plakát s nápisem mnohdy až křiklavě lákavým o předmětu, bez kterého, jak stojí psáno, nijak nelze se obejiti.

V restauracích často čteme nápis, že se tu prodává Plzeňské pivo. Avšak to co se tu předkládá jako pivo Plzeňské, Plzeň opravdu nevidělo.

Jest to pivo připravené v některém Londýnském předměstí a liší se od anglických piv jenom tím, že jest bledé, kdežto piva anglická jsou tmavé barvy.

Při návštěvě restaurace můžeme však také ještě pozorovati tuto zvláštnost. U nás není dovoleno míchat piva a je prodávati. Špatně

*) Senduičové.

by hostinský u nás pochodil, na kterého by se prozradilo, že tak jedná. V Londýně však shledáváme, že tu jest zvykem, píti smíchané dva, ano i tři druhy piva z půllitrové sklenice najednou. Stává se to asi z toho důvodu, že piva anglická jsou příliš silná.

Ze zábav pěstují Angličané velmi rádi veslování. Parníky v neděli ustávají v plavbě, za to však vyrojí se na bladině Temže množství člunků. Na sta veslařů řidi obratně veslem loďky, jež podávají se jejich vůli a síle jako vyškolený oř dobrému jezdcí. Lodice stíhá lodici, a nových veslařů stále přibývá. V neděli, kde jaká loď a lodička, všecko vypravi se na Temži. Malé děti prožijí prázdnou chvíli na vodě a tuží svaly, jako ostatní mládež dospívající i odrostlá.

Již na cestě do Anglie slyšel jsem vyprávěti o výstavě anglických kolonií (držav). kterou jsem byl velmi žádostiv shlédnouti. Zaplativ 1 šiling vstupného, ocitnul jsem se uvnitř budovy, jejíž ohromné rozměry uzavíraly v sobě plodiny, suroviny a výrobky z Asie, Afriky Ameriky a Australie.

Každá jednotlivá kolonie označena nápisem, a tu Evropanu předvedeno obyvatelstvo kolonie různých stavů, jeho obydlí, zaměstnání, způsob výživy a dovednost ve výrobě umělých před-

mětů. Zvlášt Asie a jmenovitě Indie svými šperky vše ostatní předčila.

Nádherná úprava domů knížat a panovníků indických zajisté jen v pohádkách „Tisíc a jedna noc“ jest vypsána.

Zlatem, drahými kameny, vzácnými koberci a gobeliny vyšperkované místnosti podávají svědectví o zámožnosti tamnějších mocnářů, pro něž dosud poddaní nuceni jsou vše dodávati a přinášeti.

Za večerní doby, kdy výstava byla osvětlena elektrickým světlem, zvýšen byl značně dojem, jaký podobné zařízení může způsobiti.

Pro různé práce byli sem povoláni daleko od východu tuzemci, kteří sedíce při práci různé výrobky hotoví, jak to činí ve své domovině.

Také z dějin památný ostrov sv. Heleny čestně byl zastoupen pozůstatky po mocném císaři Napoleonovi I.

V parku přiléhajícím k výstavě hrály střídavé vojenské kapely, Když nastal večer, a noc rozprostřela svoje peruti nad zemí, zapáleno v zahradě po stromech báječné množství rozvěšených žárových lampiček, které i na střeších výstavy a na Albert Halle jsouce umístěny, poskytovaly velmi malebný pohled. Mezi to blíž vodotrysků, metajících mocné pa-

prsky do výše, zářilo světlo obloukové, osvětluje na trávnících postavené pozlacené čínské letohrádky, besídky a rybníky oživené ptactvem.

Ze zahrad uchýlili se navštěvovatelé do sousedící Royal Albert-Hall, rozsáhlé to budovy, kde uspořádán koncert pro více než 8.000 posluchačů.

Přes 7000 plamenů osvětluje budovu; varhany, jež tu stojí, mají na 8.000 píšťal, a měchy uvádějí se v pohyb dvěma parními stroji.

Nedaleko Albert-Halle jest přírodovědecké museum: Natural History Museum zvané.

Vstoupivše prostranným portálem, bohatými okrasami zdobeným do budovy musea, přicházíme do veliké, vysoké síně ústřední. Přimo u vchodu stojí bronzová socha proslaveného anglického přírodopytce R. Owena.

V ústřední síni jsou sbírky živočichů, rostlin, a to tak uspořádané, aby každý co nejdříve měl příležitost vpraviti se do studia přírodních věd.

Z ústřední síně vchází se do východního křídla, kde umístěny jsou sbírky palaentologické. Tu vidíme z říše živočišstva velikány, kteří dříve na naší zemi obývali, a po nichž dnes pozůstaly jen zkameněliny.

Geolog najde zde mnoho zajímavých předmětů, ano, mnohé věci, jež jsou pouze jednoduše známy.

Ze sibiřského mamuta *) chová se tu kůže ještě srsti pokrytá a dál pěknými vzory zastoupeny jsou *Megatherium* **) a obrovská želva *Dinornis*.

První ptakojestěř *Pterodactylus*, nalezený v Sohlenhofenu v Bavořích, zakoupen pro mnšenm za 6.000 zlatých.

Z obojživelníků některých spatřujeme tu jen jednotlivé části. Tak po jednom ještěru jest tu kost ramenní 1 m, po jiném kost stehenní 2 m zdělí. Jaci to byli obrovští ještěři!

Z vymřelého ptactva nalézáme zde bezkřídleho Moa z Nového Zélandu a dále ve středověku vyhubeného ptáka *Dido ineptus*, po kterém i vzácné zbytky musea Pražského v sádrových odlitcích tu jsou vyloženy.

Východní křídlo od ústřední síně určeno jest pro sbírky živočišné, v nichž neschází žádný důležitější rod. Krátkou chodbou vcházíme v užší gallerii, v níž nalézáme sbírky korálů, láčkovců a nižšího živočišstva. Některé ryby jsou vycpané, jiné se chovají v líhu.

Na odpočívadle prvního poschodí stojí socha známého přírodopisce Charlesa Darwina, pro jehož srovnávací přírodovědu v této budově tak mnoho jest uloženo.

*) **) Veliká předpotopní zvířata.

V prvním poschodí vedle vycpaných ssavců jest oddělení nerostopisné, v kterém spatřiti lze také povětroně z Čech, a to z Bohumilie a Lokte.

Druhé poschodí obsahuje botanickou výstavu a kostry živočichů. Hned na chodbě jsou ukázky obrovských až 500 let starých stromů a sbírky dřev.

Ve skříních vystavují se velice poučně jednotlivé druhy rostlinstva. Z každé čeledi lze tu viděti sušený exemplář některého druhu, zvětšený jeho obraz, vypočtení květu, mapku o jeho zeměpisném rozšíření, plody a po případě dřevo. Hcuby jsou uschovány v lihu nebo nahrazeny modelly i výkresy.

K uvedeným sbírkám co do velkoleposti řadí se South Kensington*) Museum, první toho druhu na celém světě.

Hned u vchodu v hlavní galerii jsou větší architektonická díla a skulptury, nejen domácí, ale i cizozemská, nejen z nynějších dob, ale i ze starého a středního věku.

V jižním dvoře jsou díla mosaiková a ve dvoře východním práce asijské, kdežto severní díl budovy vykázán jest pracím z doby renesanční. **)

*) Saus Kensington.

**) Sloh renesanční (vyslov renésanční) ovládal nejvíce v 15. a 16. století.

Obrazárna skládá se pouze z obrazů provedených anglickými mistry. Z oboru keramiky *) a sklářství nalézáme tu bohatou sbírku, a v prostore Rafael Room pojmenované vyvěšeny jsou proslulé kartony, **) které roku 1513 zhotovil znamenitý Rafael pro papeže Lva X. a jež počítají se mezi jeho nejzdařilejší práce.

S tímto ústavem jest spojeno Indické museum, kde vystaveny jsou od různých soukromníků a od prince Walesského ***) sem zapůjčené předměty z Číny a Indie pocházející, jako: modely indických chrámů, vyšívané a tkané látky, domáci nábytek, zbraně, jemně vyřezávané práce ze slonoviny, dřeva a jiné.

V nejbližším sousedství musea posledně uvedeného jsou sady Hyde Park zvané, jichž hlavní vchod jest nedaleko královského paláce Buckinghamu. †)

Poblíž brány vítá přichozí obrovská kovová socha Achillova, ††) zbudovaná ke cti vévody Wellingtona †††) a jeho udatných vojáků. Střediskem krás sadů jest okolí rybníka „Serpenty“, kde tropické rostliny, květinové záhony

*) Hrnčířství.

**) Kresby na tuhém papíru.

***) Uélského.

†) Bókinghému.

††) Achilles, řecký hrdina.

†††) Uellingtna.

a stinná místa jsou v jarní době shromaždištěm vznešených tříd Londýnských. Život, jaký tu v ten čas panuje, jest zajisté uchvacující. Vedle elegantních vozů, obsluhovaných nakadeřenými sluhy, projíždějí se tu vznešení jezdci a jezd-kyně, při čemž pro pěší na vykázaných místech hraje hudba, již lze sedě vyslechnouti, neboť na příhodných místech rozestaveno jest mnoho židlí a lavic k odpočinutí. Na rybníce oživeném vodním ptactvem prohánějí se lodice, kteréžto zábavy i dámy hojně se účastňují.

Zvláštní podívanou poskytuje Serpentýna v letní době, kdy před osmou hodinou ranní a po osmé hodině večerní vytažená korouhev jest znamením pro mládež Londýnskou, jež se tu chce koupati. Se všech stran hrnou se sem jinoši, a hned rozvine se ve vlnách veselý život. Avšak po hodině spustí dozorce korouhev, tak že rázem vše přejde v původní stav. V zimě zase na ledové zrcadlině rybníka nas-kytuje se Londýňanům příležitost ke klouzání, jemuž se oddávají s velikou zálibou.

V neděli spěchají do Hyde-Parku ti, kteří nepodnikají výlet na venek. Jelikož pak tu nejsou žádná místa, žádné trávníky zakázány, hovi si tu navštěvovatelé dle libosti.

Každému jest volno pohybovati se dle libosti po zelených kobercích a ulehnutí si do stínu

vysokých stromů, což také přemnoží čini. Celé odpoledne stráví v přírodě a teprve s nastávajícím soumrakem ubírají se k domovu. Pro chudší třídu obyvatelstva Londýna hraje zde v ten čas vojenská hudba.

Pobavivše se v přírodě, navštívme opět nějakou památnost města Londýna, a to opatství Westminsterské, jež má též úkol jako starověký Pantheon.

Skoro všichni králové a královny, četní státníci, učenci, básníci a věhlasní mužové tu dřímají posmrtný sen, aneb jest jejich památka označena pomníkem.

Nejkrásnější díl kostela tvoří na východní straně zbudovaná kaple od Jindřicha VII. v čistém gotickém slohu. Vnitřek chrámu ladným uspořádáním jednotlivých částí, bohatou malbou a mramorovými sloupy učiní na každého značný dojem.

Před kostelem zbudován jest 19 m vysoký žulový pomník na počest padlým chovancům školy Westminsterské ve válce na Krymu a v Indii.

Na břehu Temže a poblíž opatství Westminsterského vypíná se sněmovní budova, největší to stavba v gotickém slohu na zeměkouli. Když stará sněmovna r. 1834 požárem byla zničena, byli veřejně vyzváni stavitelé o za-

slání plánů pro zbudování nové budovy, a přihlásilo se 97 architektů.

Přijat plán, který navrhnul Charles Barry. *) Se stavbou počato r. 1837. a zevnějšek byl r. 1868 ukončen. Komise, jež byla zvolena ku prozkoumání stavebního materiálu, navrhovala na zevnějšek magnesiový vápenec. Zvětráním vápence trpí však stavba značně, a všechny prostředky, jež to zameziti měly, osvědčily se dosud marnými. Podobně i při malbách freskových (omítkových), k jichž provedení byli povoláni první umělci, dosažen byl výsledek pochybný.

Budova sněmovní (parlamentární), má více než 1.100 světnic a pokryta jest pogalvanisovaným plechem. K topení slouží pára, a větrání obstarává se parním strojem.

Největší ze tří věží opatřena jest hodinami, jichž ciferník má 7 m v průměru, a zvon jejich váží 260 centů.

Vnitřek stavby jest velkolepý. Přesně dle slohu a částečně až s přepjatostí provedené okrasy zasluhují obdivu a jsou účelu domu přiměřeny. Dům lordů jest nádherně vyzdoben; jest v něm i trůn pro královnu, po jejíž pravé straně jest sedadlo pro prince Walesského.

*) Čarl Bérý.

Méně stkvostně zařízen jest sál poslanecké sněmovny, při jejímž zasedání možno se súčastniti pouze s povolením některého z poslanců.

Po nábřeží Viktorie přijdeme k obelisku „Jehla Kleopatřina“ zvanému. Londýn, podobně jako Paříž, Řím a York chtěl na svých březích hostiti nějakou památku staroegyptskou, a k tomu vyvolen obelisk darovaný anglické vládě Mohamedem Alim a převezený r. 1877 do Anglie. Obelisk jest 21 *m* vysoký a popsán hieroglyfy.

Nedaleko odtud velikolepě pne se do výše na náměstí Trafalgarském postavený sloup (44 *m*) se sochou vítězného a udatného admirála Nelsona, jež s ohromné výše přehlíží největší část světového a hlavního města země, jejíž ochrancem jest zván.

Nelson zničiv spojené loďstvo francouzsko-španělské u Trafalgar, zamezil přeplavení francouzské armády do Anglie, která již shromážděna u Boulogne v severní Francii, pod vedením Napoleona I. se hotovila k odplutí.

Náměstí Trafalgarské jest nejkrásnějším ze všech Londýnských. Za pomníkem Nelsonovým stojí Národní galerie, ukrývající v 18 sálech nejvybranější výtvoxy malby domácí i cizí školy.

Největší cenu, a to 136.500 zl. má obraz od

Pavla Veronese. představující rodinu Dariovu*) u nohou Alexandra Velikého.

Starožitnické sbírky z Egypta, Assyrie, Řecka a Říma jsou v British Museum. Tu jest nekonečná řada nejrozmanitějších předmětů ze starověku, z dob až 3.000 let před Kristem Pánem pocházejících.

Zajímavý jest tu uložený čedičový kámen z dob Ptolomaeových, který byl nalezen r. 1799 francouzským inženýrem Bouchardem**) u Rosetty mezi zbytky starého chrámu a později následkem dobytí Alexandrie dostal se do rukou Angličanů. Nápis v kamenu vytesán jest v hieroglyfech, písmu demotickém***) a řeckém, a na základě toho podařilo se Youngovi†) nalézt klíč k rozřešení hieroglyfů.

Z Parthenonu Athénského dostaly se sem pozůstatky prostřednictvím anglického vyslance Elgina v Cařihradě, jež stály přes 800.000 zl.

Podobně z mausolea halicarnasského, ††) zbudovaného královnou Artemidou, které počí-

*) Darius, král Perský.

**) Bouchardem.

***) Písmo demotické jest velice zjednodušené písmo hieroglyfické, již písmenům se blíží.

†) Youngovi.

††) Halikarnassus bylo hlavní město v Karii, v krajině maloasijské. Hrobka, kterou královna Artemis dala zbudovati svému manželu Mausolovi, slula po něm Mausoleum; nyní sluje tak náhrobek vůbec.

táno mezi starých sedm divů světa, soustředěno tu velmi mnoho částí, jež nyní v souladný celek sestaveny.

Z bývalé Assyrie máme zde zařízení paláců, jichž vyzdobení a krásnou umělecky provedenou podlahu z paláce Sardanapalova.

Bohatství vzácných předmětů jest tu tak ohromné, že by skutečně daleko vedlo, kdyby pouze nejvýznačnější měly býti vyjmenovány.

V sále manuskriptů (rukopisů) jest sbírka podpisů a dopisů vynikajících osob anglických i cizích a prvních v Evropě tištěných knih.

Při procházkách městem konaných neopomeneme podívat se do kathedrály sv. Pavla, jejíž stavba trvala od r. 1675 do r. 1710 a stála přes 7,400.000 zl. Chrám zbudován jest dle kostela sv. Petra v Římě, ovšem v menší míře. Půdorys stavby tvoří latinský kříž; v místech, kde se ramena kříže protínají, vypíná se kopule.

Vnitřek kathedrály jest velmi jednoduchý, prostý vši okrasy. Pouze v kopuli spatřujeme několik obrazů. Za to hojnost pomníků jest v kostele umístěno. Nad jiné vynikají uměleckým provedením náhrobky vévody Wellingtona a admirála Nelsona, kteří odpočívají v hrobce pod kostelem.

Angličané, jak známo, jsou znamenitými obchodníky. Ode dávna již zařídili si praktičtí

Angličané peněžní ústavy, které jsou důležitou obchodní pomůckou. Největší takový ústav jest anglická banka, nedaleko kathedrály sv. Pavla. Stavení banky jest jen přízemní a nemá na ulici žádných oken — z příčin bezpečnostních. Všechno světlo do místností a úřadoven, v nichž jest zaměstnáno na 1000 osob, přichází ze dvora. Banka má neustále v zásobě ve sklepech za 200 mill. zl. zlata a stříbra; v téže ceně jest i cenných papírů v oběhu.

Při návštěvě banky uvedeni jsme i do místnosti, kde odvažují se jednotlivě zlaté mince, nežli se dostanou do oběhu. Na miskou vah pošine se zlatá mince; je-li váha její správnou, spadne do přistavené jímky, pakli váha její neshledána řádnou, shrábne se zvláštním zařízením z misky do skřínky, odkud se mince vybírají a odvádějí do mincovny.

Teď již nemáme daleko k místu, které má velikou důležitost v historii anglické, k Toweru. Jaké upomínky vzbudí se v každém, kdo vstoupí na půdu hradu, kde každý kámen by mohl vypravovati dějiny bohužel ne radostné, ale žalostné, ano, takové, jaké v dějepisu žádného jiného národa nenajdeme. Pokolení lidské za pokolením vymřelo, ale výtvor jeho práce zůstal, a skutky zaznamenány jsou v knihách, do nichž nahlédneme-li. nabudeme názoru, pře-

hledu o tehdejší životě a dospějeme k přesvědčení, že ač staré, přece jenom nepravdivé jest pořekadlo o zlaté minulosti. Navštívíme-li blíže místnosti, v kterých jindy korunované hlavy obývaly, seznáme, že to s pohodlím a úpravností v každém občanském domě dnes lépe vypadá, nežli ve středověku v královském paláci. Úzké a tmavé klikaté chodby, nepatrná okna, kudy jen stěží paprsky sluneční dovnitř se ve drati mohly, a krkolomné schody zajisté dnes nikdo nebude stavěti.

Tower však byl nejen královským sídlem, ale i hradem a později státním vězením, načež upomínají truchlivě po nynějším průmyslovém okolí se rozhlížející věže, které jindy pod svou střechou v tmavých žalářích ukrývaly členy rodiny královské a první osobnosti země. Vejdeme-li do věže Beauchamp,*) jež vždy obecnstvu jest přístupna, spatříme na stěnách napsaná jména nešťastníků, kteří tu před popravou trávili pooslední chvíle. V severozápadním rohu pevnosti stojí kostel sv. Petra se hřbitovem, o kterém Macaulay **) ve svých dějinách Anglie praví: „Není zajisté na zemi místa, které by tak smutné upomínky budilo.

*) Bošen.

**) Makalé, anglický dějepisec.

jako tento hřbitov.* V kostele jsou pochováni Tomáš Morus, odpravený r. 1535, nešťastná královna Boleynová,*) popravená r. 1536, Tomáš Cromwell,**) stat r. 1540, Markéta, hraběnka Salisburyová,**) statá r. 1541, královna Kateřina Howardová,†) popravená r. 1542 atd. Popravení obou uvedených královen stalo se tu na dvoře, kteréžto místo, jež bylo skropeno krví královskou, zdobí jednoduchá mosazná tabulka, podávající svědectví o drsné samovládě Jindřicha VIII.

Na severní straně hradu ležící stavení přeměněno po požáru v kasárny. Vojsko tu ubytované cvičí se v bývalých příkopech, které roku 1843 z příčin zdravotních byly vysušeny.

Právě když jsem byl na hradě, nastalo střídání vojenských stráží, které doprovázeny jsou hudbou. Mezi hudebníky bylo i sedm dudáků, kteří nesouce kroj skotský, řádně na své nástroje foukali.

Proti kasárnám umístěna je sbírka starých, od nejstarších dob až na naše časy užívaných zbraní, jež má ovšem pro odborníky značné

*) Búlnova.

**) Kromvel.

***) Salsboryová.

†) Hovéřdová.

ceny. Místnosti zbrojnice osvětleny jsou elektrickým světlem, a zaveden jest systém „Plzeň“, konstruovaný krajanem inženýrem Křižíkem, jehož světlo na elektrické výstavě ve Vídni největší spokojenosti znalců se těšilo.

Ještě než opustíme hrad, navštívíme oddělení zvané Wakefield-Tower,*) kde chovají se korunní klenoty anglické. Veškeré tyto předměty uloženy jsou pod skleněnou skříní, která má jako plášť drátěnou, železnou klec, aby snad nikdo se neodvážil trochu důkladněji věci ty prohlédnouti. Koruna královny Victorie má přes 2.700 diamantů, a její cena páčí se na 1,120.000 zl. Dále jsou tu koruna sv. Eduarda, Walesského prince, žezla, říšská jablka, meče, nádoby na oleje, řády atd. Hodnota veškerých klenotů odhaduje se na 30 mil. zl.

Podél Temže odebereme se nyní shlédnout Londýnské přístaviště, kde zastavují lodi přivezší náklad, jenž tu zůstane ležeti bez zaplacení cla až ku prodání. Po vodě jest jediné možné provésti zásobování města vším potřebným. Nejrozmanitější plodiny a suroviny, které se sem ze všech pěti dílů světa svážejí po lodích všech národů, skládají se buď v podzemních sklepích, jako ; olej, víno a p., anebo nad

*) Wakefield-Tower.

zemi ve skladištích, dvorech a krámech. Na východní straně skladišť stojí vysoký komin pece, ve které spaluje se pokažené a porušené zboží jako : tabák, čaj, koření. Vysoký komin žertovně nazván královninou dýmkou.

U skladišť Londýnských jest stanice Wapping na počátku tunelu, vedoucího pod řekou Temží. Tunelem dostaneme se na pravý břeh po dráze pod řečištěm řeky, na níž plují obrovské koráby, podjíždějice pod železnými mosty. Se stavbou tunelu měli podnikatelé mnohé potíže, neboť několikrát prodrala se voda do tunelu a stavbu přerušila. Konečně však podařilo se neunavné přičinlivosti lidské dokonali dílo za pomoci vědy. Dnes probíhá denně přes 50 vlaků pod řekou, spojující obě části Londýna.

Večerní dobu, jako jest ve velkoměstech zvykem vůbec, tráví obyvatelstvo Londýna v divadlech. Místa a přednesy, jež se obecenstvu libí, nejen tleskostem bývají odměňovány, ale i tlúčením hůlkou o podlahu a pískotem pochváleny. Divadlo trvá od 8 do 12 hodin v noci; navštěvovatelé obyčejně ještě pijí čaj v restauracích, nežli se odeberou domů.

V některých divadlech zaveden jest dvoji způsob placení vstupného. Ti, kteří jdou do divadla hned o 8. hodině, platí celé vstupné,

kdežto navštěvovatelé přicházející o 9. hodině zapraví u pokladny pouze polovici.

Z výletů podniknutých do okolí Londýnského doporučuje se návštěva krystalového paláce v Sydenhamu. *) Již na nádraží London-Bridge **) dostati lze nejen zpáteční lístky, ale i vstupenku do paláce.

Krystalový palác vystavěn byl inženýrem Paxtonem, který k tomu upotřebil železného sestrojení a skla z výstavních budov z r. 1851. Výlohy s postavením paláce a se zřízením sadů spojené činily na 15 mil. zl.

V hlavní lodi paláce jsou sochy anglických panovníků a uprostřed jízdecká socha královny Viktorie, dále vodotrysk, jenž zdobí světovou výstavu Londýnskou r. 1851. V střední příční lodi jsou dva sály; koncertní pro 4000 osob a operní pro tolikéž posluchačů. Zde v těchto místech osobně předstoupil před Londýnské obecenstvo náš hudební skladatel Antonín Dvořák, řídě svou výtečnou skladbu: „Stabat mater“. Jeho četné tu vyvěšené podobizny nasvědčují, jakou přízeň si tu získal, neboť Dvořákovy Slovanské tance hrají se v Anglii pilně, jako u nás, kde žádná koncertní zábava se bez nich neobejde.

*) Sídnému.

**) Lénd-Bridž.

Z prostranných dvorů paláce zajímá nejvíce cizince napodobený dvůr Alhambry, který zlatem jen hoří podobně jako přiléhající dvě místnosti. Toť nejkrásnější zbytek maurického stavitelství ve Španělsku. Také ze starého Řecka a Egypta jsou tu chrámové budovy napodobeny. Dále nalézáme oddělení s vybranými předměty uměleckými. V hořejších galeriích jsou vyvěšeny obrazy, ponejvíce podobizny a pak poprsí učenců, spisovatelů a básníků celého světa. Prošedše ještě zoologickou sbírkou sejdem do akvarium, odkud po terasse vstoupíme do zahrady, jež v italském a anglickém slohu jsou stupňovitě založeny. Květinové záhony střídají se se zeleným loubím, besídkami, trávničky, vodotrysky a sochami. Vodotrysky v těchto zahradách náležejí tři mezi nejvelkolepější na zemi, neboť spotřebují v minutě 6000 hl vody.

Zajímavé jest i oddělení geologické, kde venku dle návrhu profesora Owena vystaveny jsou představy předpotopních obrovských ještěrů a ptakoještěrů, jež v těch místech někdy obývali.

Na prostranných trávnicích, prostoupených háji, shromažďuje se ve všední dny četná společnost, by se bavila hrami, jichž počet dosahuje v Anglii značného čísla.

Byl jsem přítomen některým hrám, z nichž uvádím tyto dvě. V řady vedle sebe postaví

se jinoši, již drží v ruce dřevěné lžice. Do každé lžice položí se vejce. Na daný povel počnou se jinoši pohybovati ku předu, při čemž však musí k tomu přihlížeti, by vejce se lžice nespadlo. Ten, který nejprve u cíle se octne a vejce na lžici udržel, stává se vítězem závodění.

Jiná hra záležela v následujícím. Po dvou postaví se hoši vedle sebe. Jednoho pravá a druhého levá noha se sváží a takto spojená dvojice pustí se do běhu. Která dvojice se octne nejdříve u vytknutého cíle, té dostane se určené ceny.

Zvláštní ráz jeví Londýn v nedělní době. Ruch, šumot a rej na ulicích úplně zmizel. Krámy jsou zavřeny, ulice prázdný, omnibusů, povozů nikde není viděti. Zdá se, jakoby najednou místo bylo očarováno. Ptáme-li se, co se stalo, dostaneme za odpověď, že obyvatel Londýna chce míti neděli úplně klidnou, chce trávit den ten u své rodiny, při domácím krbu po týdenní námaze ve svém povolání.

Proto též pro cizince v neděli jest nejlépe podniknouti nějaký výlet do okolí.

Navštívil jsem královský zámek Windsor,**) jehož přestavba za královny Viktorie stála asi

*) Uindsér.

9 mil. zl. Již jako student, trávě prázdniny na Hluboké, slychával jsem, že tento zámek knížete Švarcenberka stavěn byl v podobě Windsoru. Nenadál jsem se, že někdy pravý Windsor budu moci spatřiti.

Ze stanice Paddington *) opustil jsem Londýn a po hodině již objevily se stavby královského paláce. Královský hrad vypíná své téměř jako šedé úskalí. Z pevných jeho zdí zvlášť „oblá věž“ vysoko strmí do výše. a na jejím cimbuří vlaje mohutný prapor. Hrad jest skupením budov z různých století, jelikož byl vždy oblíbeným letním sídlem anglických panovníků.

Okoli Windsoru kypí smaragdovou zelení, a bez konce zdá se býti stromovitý park. Okolí, jež rozprostírá se před pozorovatelem, má podobný ráz, jaký se jeví u Hluboké, pod kterou Vltava, jako zde klikatá Temže se vine. V duchu zalétl jsem na břehy Vltaviny, kde jsem trávil dětský věk, a mimoděk přišla mi na mysl uprostřed veselí a zábav, jaké jsem v Anglii zažil, znělka:

Všude dobře, doma nejlépeji;
mně již ve slovanských krajinách
sama zem ta voní příjemněji.

*) Pédington.